

Prilagodba djece na vrtić

Buršić, Andrea

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:489822>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANDREA BURŠIĆ

PRILAGODBA DJECE NA VRTIĆ

Završni rad

Pula, ožujak, 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

ANDREA BURŠIĆ

PRILAGODBA DJECE NA VRTIĆ

Završni rad

JMBAG: 030305873, redoviti student

Studijski smjer: Preddiplomski stručni studij predškolski odgoj

Predmet: Razvojna psihologija

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Psihologija

Znanstvena grana: Razvojna psihologija

Mentorica: Đeni Zuliani, mag. psih.

Pula, ožujak, 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Andrea Buršić, kandidat za prvostupnicu Predškolskog odgoja ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 22. ožujka 2019. godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, Andrea Buršić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Prilagodba djece na vrtić“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli 22. ožujka 2019. godine

Potpis

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	SUSTAV OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ	2
	2.1.Rani i predškolski odgoj i obrazovanje	2
	2.2.Dječji vrtić	3
	2.3.Kada sve počinje.....	3
3.	PRILAGODBA	5
	3.1.Oblici prilagodbe	5
4.	O ČEMU PRILAGODBA OVISI.....	6
	4.1.Obitelj.....	6
	4.1.1.Roditeljstvo	7
	4.1.2.Roditeljski stil odgoja	7
	4.2.Stil privrženosti	9
	4.2.1.Razvojne faze privrženosti.....	10
	4.2.2.Tipovi privrženosti prema Mary Ainsworth	12
	4.2.2.1.Tipovi privrženosti povezani s ponašanjima	12
	4.2.3.Tipovi privrženosti prema Kim Bartholomew.....	13
	4.3.Odgojitelj	14
5.	REAKCIJE NA PRILAGODBU	15
	5.1.Koliko bi proces prilagodbe trebao trajati	16
	5.2.Separacijska anksioznost	16
6.	KAKO OLAKŠATI DJETETU PRILAGODBU	18
	6.1.Pripremljenost roditelja i djeteta	18
	6.2.Komunikacija roditelja i odgojitelja	19
	6.3.Okruženje	20
8.	ISTRAŽIVANJE	21

8.1.Cilj istraživanja	21
8.2.Zadaci istraživanja	21
8.3.Postupak.....	22
8.4.Uzorak ispitanika.....	22
8.5.Mjerni instrument	23
9. REZULTATI I INTERPRETACIJA REZULTATA	25
9.1.Uspoređivanje stavova prema prilagodbi između skupina ispitanika	25
9.2.Uspoređivanje empatije između skupine ispitanika.....	27
9.3.Stavovi prema prilagodbi djece na vrtić i empatija obzirom na pohađanje vrtića i osobno iskustvo	28
9.4.Uspoređivanje stavova prema prilagodbi djece na vrtić obzirom na broj djece u obitelji i broj puta prolaženja procesa prilagodbe	30
9.5.Očekivano trajanje procesa prilagodbe.....	32
9.6.Usporedba stavova prema prilagodbi djece na vrtić obzirom na radni staž odgojitelja	34
9.7. Usporedba stavova prema prilagodbi djece na vrtić obzirom na stručnu spremu roditelja.....	34
9.8.Povezanost stavova i empatije roditelja i odgojitelja	35
9.8.1.Roditelji.....	35
9.8.2.Odgojitelji.....	37
10. ŠTO RODITELJI IMAJU REĆI O PROCESU PRILAGODBE	39
11. ZAKLJUČAK	42
12. LITERATURA	43
13. POPIS TABLICA.....	45
SAŽETAK.....	46
SUMMARY	47

1. UVOD

Prvo odvajanje djeteta od roditelja najčešće dolazi s početkom pedagoške godine. Djeca se nerijetko po prvi put odvajaju od roditelja na dulje vrijeme u danu i ulaze u potpuno nepoznatu okolinu prepunu nepoznatih stvari i ljudi. Pregršt pravila, informacija, prijatelja, stvari i događaja kod djece pobuđuju različite emocije od kojih je zasigurno najčešća tuga. Tugu za roditeljima, svojim igračkama, domom i svojom rutinom, djeca reflektiraju na različite načine: plačem, bijesom, ljutnjom, protestom, povlačenjem u sebe, zatvorenosti, ali i suzbijanjem izražavanja emocija, a upravo takvim oblicima ponašanja djeca pokazuju nesigurnost u nepoznatoj situaciji. Iako je dijete izravno uključeno u proces prilagodbe, tu su i roditelji kojima je ona također potrebna. Roditelji su u mnogo slučajeva preopterećeni novonastalom situacijom, odnosno odvajanjem od djeteta. U tom si razdoblju postavljaju razna pitanja koja ih zabrinjavaju: „Hoće li moje dijete jesti, piti, spavati?“, „Hoće li se udariti?“, „Hoće li se igrati s drugom djecom?“ „Hoće li odgojiteljica znati prepoznati što mom djetetu treba?“ i zasigurno im se vrzma po glavi još mnogo drugih situacija i problema.

U ovom će radu biti riječ o početku putovanja djeteta u svijet znanja, zabave, smijeha, novih poznanstava i novih avantura, odnosno o polasku u vrtić. To je razdoblje koje sa sobom donosi mnogo stresa kako za roditelje tako i za samu djecu, ali i odgojitelje, a zove se razdoblje procesa prilagodbe ili adaptacije djeteta na vrtić. Rad je istraživačkog tipa, pa ćemo usporediti stavove prema prilagodbi, privrženost i empatiju između roditelja i odgojitelja. Istražit ćemo što sve može utjecati na proces prilagodbe te utječe li to na stavove prema samom procesu prilagodbe djece na vrtić. Spomenut ćemo kako pripremiti dijete i roditelje na polazak u vrtić, kako to razdoblje olakšati te koliko je zapravo važna komunikacija roditelja i odgojitelja u tom procesu. Nakon analize upitnika moći ćemo zaključiti koji su to faktori koji utječu na stavove, privrženost i empatiju prema procesu prilagodbe djece na vrtić.

2. SUSTAV OBRAZOVANJA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Za potpunu transformaciju čuvališta, hranilišta i pjestovališta¹ (koja su bila namijenjene ponajprije čuvanju i njezi te zaštiti zdravlja djece) u odgojno – obrazovne ustanove koje su brigu počele voditi i o pedagoškoj djelatnosti, bilo je potrebno više od pola stoljeća (Petrović-Sočo, 2007). Danas, u Republici Hrvatskoj, sustav obrazovanja organiziran je u obliku ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja. „Predškolski odgoj u Republici Hrvatskoj obuhvaća odgoj, naobrazbu i skrb o djeci predškolske dobi, a ostvaruje se programima odgoja, naobrazbe, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi za djecu od šest mjeseci do polaska u školu“ (<https://mzo.hr/hr/rubrike/obrazovanje>).

2.1. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Modernizacijom i suvremenim tempom života, mnogi se roditelji odlučuju vratiti na posao i već nekoliko mjeseci nakon poroda, stoga ne čudi da se dijete od najranije dobi uključuje u odgojno-obrazovnu ustanovu. U Republici Hrvatskoj rani i predškolski odgoj koncipiran je na način da čini početnu razinu odgojno-obrazovnog sustava na kojem se temelji daljnje obrazovanje. Rani i predškolski odgoj i obrazovanje nije obavezan osim programa predškole koji je obavezan godinu dana prije polaska u osnovnu školu. Podijeljen je na tri odgojno-obrazovna ciklusa: „(1) od šest mjeseci do navršene prve godine djetetova života, (2) od navršene prve do navršene treće godine djetetova života, (3) od navršene treće godine djetetova života do polaska u osnovnu školu“ (<https://mzo.hr/hr/rubrike/rani-predskolski-odgoj-obrazovanje>). Dijete se u ranoj dobi razvija, raste, živi, uči i odgaja, kako u obiteljskom okruženju tako i u institucionalnom. No, valja napomenuti kako „odgoj, obrazovanje i njega djece rane dobi u institucijskom kontekstu nije i ne može biti zamjena, već samo dopuna obiteljskom odgoju“ (Petrović-Sočo, 2007:5).

Iz navedenog možemo zaključiti kako dijete u procesu odgoja i obrazovanja ima dva doma koja jesu, ali i nisu međusobno povezana što djetetu može stvarati stres. Važno je da obitelj i institucija kao dva ključna čimbenika u procesu prilagodbe, odnosno adaptacije djeteta na jaslice/vrtić međusobno surađuju i izmjenjuju

---

¹ PJESTOVATI= gajiti, njegovati, čuvati, hraniti

informacije o djetetu kako bi se što više olakšao sam proces. Da se vrtićka i obiteljska sredina razlikuju opisuje se i u 52. Prijedlogu koncepcije razvoja predškolskog odgoja u kojem se navodi sljedeće: „vrtićka institucionalna sredina, za razliku od obiteljske, mora biti stručno profesionalno vođena i organizirana. Profesionalno osposobljen odgajatelj mora brinuti da u organiziranju života i rada u grupi djece osigura uvjete za pun razvoj aktualnih i potencijalnih funkcija i sposobnosti djece“ (https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/programsko_usmijerenje_odgoja_i-obrazovanja_predskolske_djece.pdf). Glavne uloge u procesu odgoja i obrazovanja dodijeljene su roditeljima i odgojiteljima, stoga je međusobna suradnja neophodna, osobito kod prilagodbe djece na odgojno-obrazovnu ustanovu rane i predškolske dobi.

2.2. Dječji vrtić

Prema državnome pedagoškom standardu, dječji vrtić je „predškolska ustanova (sa ili bez podružnica) u kojoj se provode organizirani oblici izvanobiteljskog odgojno-obrazovnog rada, njege i skrbi o djeci predškolske dobi“ (https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html). „Zadatak je dječjeg vrtića da stvara uvjete djetetu (djeci) da otkriva, upozna i ovladava sobom; razvija odnose, stječe iskustva i spoznaju o drugim ljudima; spoznaje svijet oko sebe i razvija tehnike djelovanja na njega“ (Miljak, 1996:49). Autorica Miljak (1996) također ističe kako dijete baš u predškolskom razdoblju ima velike mogućnosti u smislu stjecanja znanja, razvijanja sposobnosti, ali i stvaralaštva te kako je na odraslima zadatak razvijanja tih i još mnogih drugih mogućnosti koje dijete ima.

2.3. Kada sve počinje

Mjesec rujan mnogim roditeljima, ali i djeci predstavlja novi i dosta veliki izazov, a zajedno s tim pojavljuje se i određena doza stresa. Događaj koji u tom mjesecu slijedi nije lagan i svakako zahtijeva pripremu i punu spremnost kako djece, tako i roditelja. Spomenutu pojavu stresa u izazovu možemo opravdati time da se roditelji, ali i sama djeca možda po prvi put susreću s odvajanjem jedni od drugih. Ponekad ta situacija može biti roditelju veći problem nego samoj djeci, ali isto tako i ne treba biti. No, krenimo ispočetka.

Obzirom na današnji način življenja, ubrzani tempo i sve manje slobodnog vremena, roditelji su suočeni s činjenicom da će njihovo dijete trebati i prije nego što to oni možda žele, krenuti u jaslice ili vrtić. Kako bi se situacija olakšala djetetu od iznimne je važnosti roditeljev stav i njihovo osobno mišljenje o „situaciji“ odnosno o polasku u jaslice/vrtić. Ukoliko roditelj prihvati i pomiri se s time da dijete kreće u vrtić već je učinio prvi korak prema što uspješnijoj prilagodbi. Ukoliko roditelj nije spreman na odvajanje od djeteta, neće biti ni samo dijete. Zbog toga je vrlo važno u kojem se kontekstu govori o jaslicama/vrtiću pred djetetom jer djeca znaju iz ponašanja roditelja zaključiti da su roditelji nesigurni i sumnjičavi i nerijetko se dogodi da su i sama djeca tužna i uznemirena zato što su im roditelji u takvom stanju. Djeca o jaslicama/vrtiću trebaju imati pozitivnu sliku u smislu mjesta gdje će upoznati mnogo novih prijatelja i gdje će se igrati. Takav stav i razmišljanje djetetu će olakšati proces prilagodbe.

3. PRILAGODBA

Prema Hrvatskom općem leksikonu prilagođavanje je: “(...) oblik ponašanja koji teži uspostavljanju ravnoteže između životnih (razvojnih) težnji, potreba, zahtjeva pojedinca i uvjeta što ih nameće okolina (...)“ (<http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=32420>). Prilagodbu doživljavamo u različitim oblicima u svakodnevnom životu (prilagodba na određenu situaciju, ljude, prilagodba grupi, vremenskim uvjetima i tako dalje), ali odrasli to doživljavaju drugačije od djece. Djeca svoja znanja grade na iskustvu, a iskustvo je potrebno steći. Prvi korak ka obrazovanju, nakon obrazovanja unutar obitelji, jest polazak u jaslice ili vrtić. Sam početak polazanja jaslica/vrtića zna biti vrlo stresno i zahtjevno razdoblje jer je riječ o velikoj promjeni. To razdoblje je „izazovno i zahtjevno za sve sudionike: dijete, roditelja, ali i odgojitelja te mu treba pristupiti odgovorno“ (Mašković i sur., 2018:26), isto tako, prolazno je i normalno. Za početak, definirat ćemo uređenje sustava obrazovanja u Republici Hrvatskoj.

3.1. Oblici prilagodbe

Postoje tri vrste prilagodbe koje se mogu pojaviti kod djece, a to su: laka, prilagodba srednje težine i teška prilagodba. U prilagodbu lakog tipa spadaju djeca čija stabilizacija ponašanja uslijedi već nakon deset do petnaest dana. Rezultat tome je uspostavljanje sigurne i stabilne emocionalne veze s roditeljima dok je reakcija na novu, nepoznatu situaciju normalna. Prilagodba srednje težine traje malo duže od lake, a promjene u ponašanju se stabiliziraju trideset dana nakon boravka u skupini. Najduže traje teški tip prilagodbe. Ovaj tip je jako naporan i dugotrajan, kako za roditelje tako i za djecu. Može potrajati i duže od šest mjeseci, a razlozi mogu biti različiti, učestali izostanci iz skupine zbog bolesti, nepovoljna obiteljska situacija, nedovoljna zrelost djeteta i slično (Mladen Coha, 2007).

U svakom tipu prilagodbe od velike je važnosti komunikacija roditelja sa stručnjacima unutar ustanove. Roditelji i odgojitelji trebali bi surađivati i razmjenjivati informacije o djetetu i nikako se međusobno natjecati. Ako dijete osjeti da roditelj ne voli odgojitelja isti će takav stav poprimiti i ono samo što će otežati njegovo prilagođavanje na novu sredinu (Mladen Coha, 2007).

4. O ČEMU PRILAGODBA OVISI

Djeca se u većini slučajeva po prvi puta u životu odvajaju od roditelja na takav dug period u danu i ostaju u početku, s njima, nepoznatim ljudima što kod većine djece izaziva protest i negodovanje kao odraz nezadovoljstva. „Promjena ometa stare navike i čini ih beskorisnima, a traže se drugačija prilagođena ponašanja u novonastaloj situaciji“ (Mlađen Coha, 2007:31). Odvajanje od roditelja nije jedina stvar s kojom se djeca susreću; tu je i mnogo nepoznatih ljudi u nepoznatom prostoru što kod djece izaziva još veći strah i još veći stres te potiče traumatsko iskustvo. „U početku ne shvaća gdje se to odjednom i zbog čega našlo, boji se novoga i nepoznatoga prostora, odraslih osoba i druge djece. Osjeća se nesigurno, zastrašeno, nelagodno pa i bespomoćno“ (Petrović-Sočo, 2007:83).

Proces prilagodbe ovisi o nekoliko faktora: roditeljima odnosno obitelji, privrženosti djeteta i samom odgojitelju. U daljnjem radu bit će detaljnije razrađen svaki čimbenik.

4.1. Obitelj

Obitelj je vrlo teško definirati jednom rečenicom, odnosno definicijom. O njezinom značenju govori se s mnogih znanstvenih stajališta poput pedagoškog, psihološkog, ekonomskog, pravnog, medicinskog i mnogih drugih. Ipak, obitelj bismo mogli opisati kao „primarnu emocionalnu i socijalnu zajednicu roditelja i njihove biološke i/ili adoptirane djece (i ostalih srodnika) koji zajedno obitavaju i na jedinstven način obnašaju svoje obiteljske funkcije“ (Ljubetić, 2007:5). Sa psihološkog stajališta možemo navesti Bettelheima (1988:289 u Ljubetić, 2007:7) koji ističe kako „obitelj čine interakcije svih njenih članova, njihova osjećanja jednih za druge i način kako si oni integrirani u dnevni život.“ Kako je prije navedeno da je za dijete vrlo važna okolina u kojoj boravi tako bi u kontekstu obitelji bilo najbolje okruženje ono u zdravom funkcioniranju obitelji. Zdrava, funkcionalna obitelj značila bi ona koja zajedno gradi i unaprjeđuje međusobne odnose i stvara kvalitetno obiteljsko ozračje (Ljubetić, 2007). „Općenito možemo reći da će obitelj za dijete biti zdravo i poticajno okruženje ako tijekom njegova razvoja roditelji stvore s djetetom čvrstu vezu te mu pružaju potporu i pažnju sve do njegove potpune samostalnosti“ (Petani, 2011:98).

4.1.1. Roditeljstvo

Kako biti roditelj nigdje nije točno definirano i sam taj proces roditeljstva nikada nema točno određeni ishod, već je on neizvjestan do samog kraja. Roditeljstvo je „sveobuhvatan pojam koji sadržava niz aktivnosti i vještina odraslih koji skrbe o podizanju i njezi djece, odnosno još specifičnije, roditeljstvo uključuje vještu i kreativnu uporabu znanja, iskustava i metoda“ (Arendell, 1997; prema Ljubetić, 2007:45) u skrbi i odgoju djece“ (Ljubetić, 2007:45). „Roditelji imaju tu „moć“ (i odgovornost) da od dojenčeta stvore ljudsko biće“ (Nikolić, 1988. u Vlastelica, 2014:12) stoga je vrlo važna sama komunikacija između majke, ali ne manje važnog oca, s djetetom jer se na taj način stvara privrženost koja će kasnije djetetu u mnogočemu olakšati situacije koje mu život donosi. Roditelji moraju prepoznati djetetove potrebe koje „predstavljaju stanje njegova organizma ili njegovu socijalnu situaciju, a karakterizira ih narušena biološka ili socijalna ravnoteža neovisno o tome je li dijete svjesno svojeg stanja ili ne“ (Milanović i sur., 2001:12) te iste i zadovoljiti. Djetetove potrebe se prema Maslow-u (1970. prema Milanović i sur., 2001) mogu podijeliti na primarne i sekundarne. Primarne potrebe predstavljaju one potrebe koje su neophodne za život poput potrebe za hranom, vodom, zrakom, spavanjem i slične. One su najočiglednije i najjače. Sekundarne potrebe su one stečene, a potreba za sigurnošću najvažnija je među njima. Ako potreba za sigurnošću nije zadovoljena za sobom vuče niz problema kao što su nesigurnost, tjeskoba, osjećaj napuštenosti (Milanović i sur., 2001). Zadovoljavanje i ispunjavanje svih djetetovih potreba, duhovnih, fizičkih i emocionalnih roditelj treba činiti s puno osjećaja i svakodnevno te ukoliko se takvo roditeljstvo održi, govorimo o privrženom ili dobrom roditeljstvu.

4.1.2. Roditeljski stil odgoja

Ni jedan čovjek na planeti Zemlji nije isti. Svaki je čovjek individua za sebe i promatra svijet na svoj način. Ista stvar je i s odgojem djeteta. Uglavnom nema roditelja koji svoje dijete odgajaju na isti način kao drugi roditelji. Ali ipak postoji jedna poveznica koja spaja sve roditelje, a to je samo dijete, odnosno odgoj koji je usmjeren na njega. Svaki roditelj svojim postupcima (kombinacijom doze dogovora, zabrani, nagrada, kazni, ...) smatra kako čini za dijete najbolje i priprema ga za što uspješnije savladavanje prepreka u životu. Većini roditelja je primarni cilj što bolje pripremiti dijete

na ono što ga kasnije u životu očekuje. Postoje dvije dimenzije roditeljstva koje su posebno važne za djetetov razvoj, a to su roditeljska toplina i roditeljski nadzor. Roditeljsku toplinu definira podrška, ljubav, ohrabivanje i poticanje, a roditeljski nadzor količina slobode koju dijete ima, disciplina i upravljanje djetetom. Kombiniranjem razine topline i nadzora, možemo dobiti četiri različite kombinacije koje opisuju četiri opća stila roditeljstva; autoritativni, autoritarni, popustljivi i ravnodušni stil roditeljstva kao što je prikazano u tablici 1. Svaki od tih stilova donosi drugačije ishode djetetova ponašanja (Vasta, Haith, Miller, 1998).

Tablica 1 – Stilovi i dimenzije roditeljstva (Milanović i sur.,36:2014)

Dimenzije roditeljstva	OPĆI STILOVI RODITELJTVA			
	AUTORITATIVNI	AUTORITARNI	POPUSTLJIVI	RAVNODUŠNI
TOPLINA	+	-	+	-
NADZOR	+	+	-	-

Prema tablici 1 vidimo kako kombinacijom visoke razine topline i nadzora dobivamo autoritativni stil roditeljstva. Takav stil roditeljstva opisuje roditelje koji su „...skrbni i osjetljivi prema svojoj djeci, no postavljaju jasne granice i održavaju okolinu predvidivom“ (Vasta, Haith, Miller, 1998:478). Djeca čije roditelje opisuje ovaj stil su najčešće samouvjerena, znatiželjna, nezavisna i često su akademski jako uspješna iz čega možemo zaključiti da ovaj stil ima najpozitivniji učinak na rani socijalni razvoj. Nadalje, kombinacijom niske razine topline i visoke razine nadzora dobivamo autoritarne roditelje. Djeca takvih roditelja pokazuju agresivnost, ćudljiva su, često se vrlo lako uzrujaju i nerijetko imaju problema s ponašanjem. Razlog takvog ponašanja su prevelika očekivanja od strane roditelja uz nedovoljno pružanje topline i ljubavi. Roditelji su vrlo zahtjevni i postavljaju pretjerano stroge kontrole nad ponašanjem svog djeteta, ali i prisiljavaju na ispunjenje zahtjeva koje zadaju djeci uz prijetnju nasiljem ili kažnjavanjem. Takav način odgoja ne dopušta djetetu normalan razvoj i potiskuje želju za izražavanjem emocija što kasnije rezultira problematičnim ponašanjem. Kada je dijete obasuto ljubavlju, nježnošću i toplinom te nema postavljene određene granice ponašanja, odnosno nema uspostavljen nadzor nad ponašanjem tada dobivamo popustljivi stil roditeljstva. Djeca imaju pruženu ljubav i toplinu, roditelji ih prihvaćaju i

potiču, ali nemaju određene granice ponašanja. Roditeljski odgoj nema definiranu strukturu i predvidivost. Djeca takvih roditelja često su razmažena, impulzivna, ne ponašaju se u skladu sa svojim mogućnostima i godinama te na neki način oni odgajaju roditelje, a ne roditelji njih. Zadnji primjer stila roditeljstva jest kada dijete dobiva nisku razinu roditeljske topline i roditeljskog nadzora. Roditelji ne pružaju djeci dovoljno ljubavi i topline, ne potiču ih i podržavaju, ali isto tako i ne postavljaju ograničenja što se reflektira na dječje ponašanje u vidu neposluha, ne sudjelovanja u socijalnim interakcijama i igri, ali vrlo često su ta djeca i vrlo zahtjevna. Takvi roditelji nazivaju se ravnodušnim roditeljima (Milanović i sur., 2014).

Dakle, možemo zaključiti kako ne znači ako djeca imaju postavljene jasne granice u ponašanju da roditelji ne odgajaju svoje dijete kako treba. Upravo suprotno, dijete će se najbolje razvijati u svim segmentima psihofizičkog razvoja ukoliko je obasuto toplinom i ljubavlju, poticanjem i prihvaćanjem, ali da uz sve to postoje definirane granice ponašanja te da samo dijete zna koje je ponašanje lijepo, a koje nije.

4.2. Stil privrženosti

„Privrženost razvojno stvara podlogu za apstrakciju i time inteligenciju, za govor i time socijalizaciju, za emocionalnu regulaciju, za autonomnu homeostazu, za razvoj mozga uopće i cjelokupnu fiziologiju. Time se osiguravaju čovjekova integracija, odnosi, ponašanje, funkcija i struktura“ (Vlastelica, 2014:80).

Povezanost majke i djeteta počinje puno prije njegova rođenja, odnosno dok je dijete još u utrobi. Nakon rođenja dijete izlazi iz svoje sigurne okoline u nešto potpuno novo i njemu strano. Kako bi se dijete i dalje osjećalo povezano sa svojom sigurnom okolinom u kojoj je boravilo do sada važan je kontakt „koža na kožu“ sa samom majkom. U tim je trenucima vrlo važno stanje majke jer komunikacija licem u lice, interakcija mozga prema mozgu, glas, kontakt oči prema očima utječu na razvoj interpersonalne svijesti i samih emocija koje će u daljnjem razvoju biti vrlo važne pa čak i ključne u pojedinim fazama razvoja (Vlastelica, 2014). Privrženost možemo opisati kao trajnu afektivnu vezu između djeteta i specifične osobe čija je glavna karakteristika traženje i održavanje bliskosti posebno u stresnim situacijama (Mašković i sur., 2018). Kakva će biti privrženost ovisi o majčinom prepoznavanju

djetetovih potreba. Prema nekim psiholozima, dovoljno dobra majka je ona majka koja prepoznaje potrebe svoga djeteta i omogućava da doživi vlastito iskustvo.

4.2.1. Razvojne faze privrženosti

Prema Vasta, Haith, Miller (1998) faza nediskriminativne socijalne reakcije prva je od tri opća stupnja razvoja privrženosti, započinje rođenjem i traje do drugog mjeseca života. U početku dijete ne usmjerava svu svoju pažnju samo na majku, ali ostavlja dovoljno prostora da se veže uz nju. Urođenim osobinama dijete zna kako zadobiti majčinu pažnju i kako istu zadržati (na primjer plakanjem, smiješkom i umirivanjem). Iako pažnja nije usmjerena samo isključivo na majku, istraživanja su pokazala kako dijete već nekoliko dana nakon rođenja radije gleda majku ili sliku na kojoj se ona nalazi nego osobu koja je djetetu strana. Privrženost se ne javlja odmah po rođenju već se pojavljuje nekoliko mjeseci nakon rođenja, ali postoji povezanost koja se javlja odmah po rođenju, a to je majčina vezanost. Majčina vezanost, prema teoretičarima, javlja se vrlo brzo nakon rođenja i razvija se kontaktom s djetetom. Iz tog razloga mnoge bolnice omogućuju majkama provođenje vremena sa svojim novorođenim djetetom (Vasta, Haith, Miller, 1998).

Druga faza je faza diskriminativne socijalne reakcije i traje od drugog do sedmog mjeseca. Ta faza karakteristična je po tome što djeca postaju zainteresiranija za svoje roditelje/skrbnike i poznatu okolinu te svoje socijalne reakcije usmjeruju na njih. U prvoj fazi dijete pozitivno reagira i na njemu strane osobe, što se u ovoj fazi ne mijenja previše, ali te reakcije se mogu svrstati u drugorazredne jer su na prvo mjesto ipak došli roditelj/skrbnici, poznata okolina. Također, u ovom procesu specifično je to što djeca počinju shvaćati da su odvojeni od svijeta i da na njega mogu utjecati svojim postupcima (Vasta, Haith, Miller, 1998).

Usmjerena privrženost predstavlja treću fazu čije je trajanje definirano od osmog do dvadeset i četvrtog mjeseca. U trećoj četvrtini prve godine, privrženost postaje najjasnija i ostaje vrlo snažna do druge godine. Koliko je dijete privrženo manifestira se putem dva područja: emocionalnost i fizički razvoj. Kada govorimo o emocionalnosti tada govorimo o strahu kojeg dijete pokazuje kada se nalazi u njemu nepoznatoj situaciji. „Oprez pred nepoznatima postaje uobičajen, često uzrokujući djetetov plač i povlačenje kod majke“ (Waters, Matas i Sroufe, 1975. prema Vasta, Haith, Miller, 2005:469). Nadalje, tu govorimo i o prosvjedu zbog odvajanja od majke zbog toga što

ta situacija također kod djeteta izaziva plač i čestu potragu za majkom. Oprez pred nepoznatima i protest zbog odvajanja od majke jasni su pokazatelji stvaranja privrženosti štoviše zbog toga što se dijete nakon stresne situacije u majčinoj blizini i prisutnosti umiri, što nam ukazuje da je dijete stvorilo privrženost. Drugo područje u kojem se manifestira privrženost jest fizički razvoj. Dijete u razdoblju između šestog i osmog mjeseca počinje puzati i više se ne treba oslanjati samo na plač kako bi zadobilo njezinu pozornost, ali isto tako to mu omogućuje da stalno bude u majčinoj blizini što je ključno za razvoj privrženosti (Vasta, Haith, Miller, 1998).

Kako bi se saznalo koliko je dijete privrženo i kakva je ta privrženost, Mary Ainsworth prva je opisala istraživanje nepoznate situacije 1969. godine. Metoda je provedena u laboratorijskim uvjetima i sastoji se od osam epizoda koje ćemo objasniti putem tablice.

Tablica 2- Ispitivanje u nepoznatoj situaciji (Vasta, Haith, Miller; 1998:470)

Broj epizode	Prisutne osobe	Trajanje	Kratki opis akcija
1.	Majka, dijete, promatrač	30 sek	Promatrač uvodi majku i dijete u eksperimentalnu sobu i tada odlazi.
2.	Majka i dijete	3 min	Majka ne sudjeluje dok dijete istražuje. Ako je potrebno, igra se potiče nakon 2 minute.
3.	Nepoznata osoba, majka i dijete	3 min	Nepoznati ulazi; 1.min: nepoznati je u sobi, ne govoreći ništa; 2. min: nepoznati govori s majkom; 3. min: nepoznati prilazi djetetu. Nakon 3 minute majka neprimjetno odlazi.
4.	Nepoznati i dijete	3 min ili manje ^a	Prva epizoda odvajanja. Ponašanje stranaca je usklađeno s djetetovim
5.	Majka i dijete	3 min ili više ^b	Epizoda ponovnog sastanka. Majka prilazi i umiruje dijete, te ga pokušava ponovno navesti na igru. Majka tada odlazi, pozdravljajući dijete.
6.	Dijete samo	3 min ili manje	Epizoda drugog odvajanja
7.	Nepoznati i dijete	3 min ili manje	Nastavak drugog odvajanja. Stranac ulazi i usklađuje svoje ponašanje s djetetovim.
8.	Majka i dijete	3 min	Epizoda drugog ponovnog sastanka. Majka ulazi, prilazi djetetu i podiže ga. U međuvremenu, nepoznati neprimjetno odlazi.

a epizoda se skraćuje ako je dijete jako uznemireno.

b epizoda se produljuje ako je potrebno više vremena da se dijete ponovno zaigra.

4.2.2. Tipovi privrženosti prema Mary Ainsworth

Na temelju promatranja, donesen je zaključak o „tri obrasca reakcija kojima je moguće opisati reakcije većine djece izložene ovom postupku“ (Ainsworth, 1983. prema Vasta, Haith, Miller, 1998). Ponašanje koje opisuje obrazac „A“ opisala je kao anksiozno – izbjegavajući obrazac ponašanja. Djeca pokazuju uznemirenost pri odvajanju, ali kada se majka vrati izbjegavaju je. Obrazac „B“ opisuje sigurno privrženu djecu skrbniku. Djeca se osjećaju sigurno kada je majka u blizini i bez problema kreću sa istraživanjem igrački u prostoru, čim majka ode pokazuju uznemirenost, ali se raduju njezinom povratku. Zadnji obrazac ponašanja opisuje anksiozno – opiruću djecu. Karakteristika ponašanja djece obrasca „C“ je da djeca u nepoznatoj situaciji pokazuju vidljive znakove uznemirenosti osobito pri odvajanju od majke. Za razliku od ostalih obrazaca u ovom je prisutno olakšanje pri majčinom povratku, ali isto tako vidljivi su i znakovi ljutnje prema njoj. Prema analizi ispitivanja najveći postotak ispitane djece spada u sigurno – privrženi tip (65%), dok najmanji postotak djece spada u anksiozno – opirući (10%) (Vasta, Haith, Miller, 1998).

4.2.2.1. Tipovi privrženosti povezani s ponašanjima

Nakon Ainsworth, mnogi drugi autori proveli su takvo ispitivanje u nepoznatoj situaciji i došli i do drugačijih rezultata. Sveukupno, rezultati ispitivanja govore, ne samo u prilog stabilnosti kvalitete privrženosti, već i kakva je povezanost kvalitete privrženosti s postignućima djeteta i problemima u ponašanju koji mogu nastati tijekom samog djetinjstva i zrelosti (Klarin, 2006). Ovisno o tipu privrženosti u koje dijete spada nakon ispitivanja primjećuju se razlike u ponašanju. Pa tako na primjer, djeca koja prema analizi spadaju u opirući tip osjećaju više ljutnje i intenzivnije osjećaju strah dok radost osjećaju vrlo malo u usporedbi s djecom koja su svrstana u tip sigurne privrženosti. Isto tako, razina ljutnje kod sigurno privržene djece smanjuje se tijekom razvoja i odrastanja što je protuteža tome da kod nesigurno vezane djece negativne emocije tijekom rasta i razvoja rastu i sve više dolaze do izražaja (Klarin, 2006). Također, sigurno privržena djeca pokazuju i mnoge druge pozitivne osobine koje djeca koja nemaju dobar kontakt sa skrbnikom ne pokazuju. Sigurno privržena djeca pokazuju kognitivnu te bolju socijalnu kompetentnost. Eksperimentom je dokazano kako su sigurno privržena djeca kasnije u životu uspješnija u rješavanju problema te

pokazuju bolje rezultate. Spremnija su na suradnju i pomaganje, poslušnija su i imaju bolji odnos s vršnjacima. Sukladno tome, moglo bi se reći da je takvo ponašanje „rezultat toga što se dijete osjeća sigurno u nazočnosti skrbnika“ (Vasta, Haith, Miller, 1998:475).

4.2.3. Tipovi privrženosti prema Kim Bartholomew

Kim Bartholomew je američka profesorica koja je svoj rad posvetila istraživanju privrženosti u različitim vezama. Istraživanjem je došla do četiri nova oblika stila privrženosti, a to su sigurni stil, preokupirani, odbijajući i plašljivi.

Sigurni stil karakterizira osobe koje kada se bave društvenim odnosima i interakcijama imaju vrlo nisku razinu izbjegavanja i nisu tjeskobne. Vrlo su opuštena i slobodna u izražavanju svojih emocija te nemaju problema s pružanjem utjehe nekom kome je potrebna.

Preokupirani stil je najčešće istraživan zbog toga što se direktno bavi odnosima između ljudi. Karakterizira osobe koji također imaju nisku razinu izbjegavanja, ali su u društvenim interakcijama tjeskobne. Ljudi sa preokupiranim stilom privrženosti zabrinuti su što drugi misle o njima te iz tog razloga ovise o njihovom odobravanju. Također, čeznu za prekomjernom intimnošću i pretjerano su uključeni i vezani.

Odbijajući stil privrženosti je suprotnost obzirom na preokupirani stil. Osobe tog stila imaju visoku razinu izbjegavanja, ali nisku tjeskobu zbog društvenih interakcija. Smatraju da im odnosi nisu potrebni i imaju osjećaj da su neovisni o drugima, a sama intimnost im je neugodna (Bartholomew i Horowitz, 1991). Nisu tipovi osoba koje lagodno izražavaju svoje osjećaje pa se zbog toga vrlo često mogu činiti distanciranima i udaljenima.

Kombinacijom preokupiranog i odbijajućeg stila dobiva se plašljivi stil privrženosti. Osobe s takvim stilom privrženosti imaju visoku stopu izbjegavanja i uz to visoku stopu tjeskobe kada je riječ o društvenim interakcijama. Za sebe smatraju da su manjkavi i da nisu vrijedni ljubavi i bliskih odnosa. Imaju potrebu i žele biti bliski sa ostalima, ali boje se povrijeđenosti i odbacivanja u odnosima (Bartholomew i Horowitz, 1991).

4.3. Odgojitelj

„Odgojitelj je sastavni, nerazdvojni dio institucijskog konteksta, on u njega svjesno i nesvjesno unosi svoj stručni i osobni razvoj i djeluje u njemu na osnovi vlastitih očekivanja, uvjerenja, normi, znanja, strategija i dizajniranja odgojno-obrazovnih situacija“ (Petrović-Sočo, 2007:37). Prema riječima autorice Petrović-Sočo (2007) možemo uvidjeti koliko je zapravo važna sastavnica odgoja sam odgojitelj. Odgojitelj je osoba koja vodi i potiče učenje kod djece na direktan ili indirektan način, osoba koja svojom interakcijom s djecom „omogućuje prilike u kojima djeca razvijaju shvaćanje sebe i drugih“ (Petrović-Sočo,2007:69). Iako je u našoj kulturi posao odgojitelja deklariran kao „teta koja čuva djecu“, a predškolska ustanova „mjesto gdje se djeca igraju dok su roditelji na poslu“, to zanimanje i to mjesto zapravo znače puno više. Odgojitelj je također i osoba koja treba znati kako stvoriti situacije u kojima će dijete na indirektan način učiti o samopouzdanju, samopoštovanju, međusobnom uvažavanju, toleranciji, socijalnoj kompetenciji. Prostor vrtića djetetu bi trebao slati poruku dobrodošlice, mirnoće, topline, udobnosti i opuštenosti. U tome pomaže samo uređenje prostora. „Prostorno uređenje vrtića treba biti ugodno i što više nalikovati obiteljskom, jer djeca u njemu provode veliki dio svog djetinjstva“ (Slunjski, 2008:21). Važno je napomenuti da djeca uče kroz igru i da to „mjesto gdje se djeca igraju dok su roditelji na poslu“ zapravo za dijete znači obrazovanje. Uloga odgojitelja je „više usmjerena na organizaciju sredine, izbor materijala, sredstava i prijedloga aktivnosti koje će poticati djecu na razmišljanje, na rješavanje problema, na stjecanje novih znanja a ne na izravno poučavanje“ (Miljak, 1996:47).

Miljak (1996:47) navodi dvije bitne odrednice dječjeg vrtića koje najbolje opisuju što vrtić znači za dijete: „prva, dječji vrtić je mjesto radosnog življenja: druženja, igre, učenja odgoja i obrazovanja djece i odraslih. Druga, odgojitelj je voditelj i pomagač u igri, učenju i razvoju djeteta“.

5. REAKCIJE NA PRILAGODBU

Mašković i sur. (2018) napominju da je reakcija na odvajanje od roditelja individualna za svako dijete i da ovisi o više različitih čimbenika: o njegovim individualnim osobinama, o temperamentu, o stupnju razvoja, o samoj kronološkoj, ali i biološkoj dobi te o obiteljskom ozračju. Dijete odgojitelja smatra kao nepoznatu, stranu osobu pa svoj protest može iskazati agresivnošću ili pak povučenosti. Mnogo je razloga, možda naizgled onih bezazlenih, zbog kojih se dijete teže prilagodi na novonastalu situaciju. Na primjer, ako je dijete doživjelo prije polaska u vrtić neko traumatsko iskustvo prilikom odvajanja od majke i oca, teže će prihvatiti novo odvajanje i bit će mu potrebno više vremena za prihvaćanje situacije. Još jedan od razloga teže prilagodbe može biti i prerano odvajanje djeteta od majke (u dobi od šest do deset mjeseci) zbog toga što se tada, u tom razdoblju, učvršćuje emocionalna veza između majke i djeteta, a pojavljuje se strah od nepoznatih osoba i od odvajanja. Reakcije djeteta na sam proces prilagodbe vrlo su različite i individualne i ovise o nekoliko faktora: „dob djeteta, njegova prethodna socijalna iskustva (što ih je više, to je djetetu lakše), povezanost s majkom, ali i drugim članovima bliže i dalje obitelji“ (Mašković i sur., 2018:32).

Kada govorimo o dobi djeteta, proces prilagodbe teže će prihvaćati mlađa djeca, dok će starija nešto lakše. Vrlo mala djeca ne znaju da je odvajanje privremeno i često imaju jake osjećaje ili „tjeskobu razdvajanja“. Vjerojatno je, ali ne i nužno, da će dijete lakše proći kroz proces prilagodbe ukoliko je već prije bilo odvojeno od roditelja u smislu čuvanja kod bake i djeda ili ostalih članova obitelji. Drugim riječima, moguće je da će dijete koje ima više socijalnog iskustva, koje je bilo čuvano od strane većeg broja ljudi lakše i brže prebroditi odvajanje od roditelja zato što već ima iskustva s odlaskom roditelja i njihovim povratkom. Steklo to povjerenje da ga roditelji neće ostaviti. Ta situacija nije nužno takva zbog toga što je u njoj dijete odvojeno od roditelja, ali je na čuvanju kod njemu poznatih ljudi dok je u vrtiću u njemu nepoznatoj situaciji, s mnogo nepoznatih ljudi u nepoznatom prostoru. Isto tako o duljini i ishodu procesa utječu i temperament i djetetove karakteristike ličnosti. Važno je prihvatiti djetetove karakteristike i očekivati određene reakcije i sukladno tome pripremiti se i djelovati na njih (Mašković i sur., 2018).

Ovisno o nabrojanim faktorima, reakcije na prilagodbu i novonastalu situaciju se mogu očitovati u emocionalnom i tjelesnom smislu. Kada govorimo o emocionalnom

smislu, reakcije mogu biti „ljutnja, plač, razdražljivost, nezadovoljstvo, neutješnost pa čak i agresivnost“ (Mašković i sur. 2018:33). Kod neke se djece može pojaviti velika ljutnja na roditelje zbog toga što ih ostavljaju same i napuštaju ih. Djeca ponekad umjesto emocionalnih reakcija, koriste svoje tijelo kako bi dali roditeljima do znanja da s njima nešto nije u redu i da se ne osjećaju dobro. Tada možemo govoriti o simptomima kao što su „bolovi u trbuhu, povraćanje, glavobolja“ (Mašković i sur., 2018:33). Također, može doći i do poremećenog ritma spavanja, jedenja ili pak regresije koja se u psihologiji definira kao „jedan od obrambenih mehanizama, vraćanje na ranije, već prevladane faze razvoja.“ (<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=52268>) gdje djeca koja su prestala koristiti dudu, ponovno imaju potrebu za njom, ili ona djeca koja su naučila koristiti sanitarni čvor ponovno imaju potrebu za nošenjem pelena. Takva stanja su prolazna i dijete se vraća „normalnom“ ponašanju čim osjeti sigurnost i stekne povjerenje u situaciju.

5.1. Koliko bi proces prilagodbe trebao trajati

„Proces prilagodbe traje dok dijete ne prihvati novonastalu situaciju; prije svega – odvajanje od roditelja, ostajanje u novom prostoru i prihvaćanje odgojitelja, usvajanje dnevnog ritma dana u jaslama i novih pravila ponašanja, uključivanje u aktivnosti, prihvaćanje druge djece i jaslaca kao mjesta gdje se sa svima dijele igračke i pažnja odraslih“ (Mašković i sur., 2018:26). Možemo zaključiti kako je taj proces individualan za svako dijete posebno i da nema određenog pravila koliko sve zajedno traje.

5.2. Separacijska anksioznost

Separacijska anksioznost kod djece definira se kao strah od odvajanja od roditelja. Taj se strah pojavljuje već u dobi između šest i osam mjeseci. Djeca svoj strah pokazuju u dvije situacije. Kada su u doticaju s nepoznatim osobama i pri samom odvajanju od roditelja. Separacijsku anksioznost najbolje primjećujemo u razdoblju prilagodbe djeteta na vrtić kada dijete napušta svoje sigurno područje (obiteljski dom) i zamjenjuje ga predškolskom ustanovom. Djeca uglavnom svoj strah iskazuju plačem kojim daju do znanja da se ne žele odvojiti od roditelja. „Dječji plač, sa suzama i bez njih, svakako je vid dječjeg govora o nekoj nelagodi, pa i onaj kada se treba odvojiti

od roditelja“ (Došen-Dobud, 2004:16). Uglavnom u prvim danima, tjednima (pogotovo u jaslicama) možemo zateći uplakanu djecu koju autorica Došen-Dobud (2004) slikovito opisuje kao „male meteoropate“ na koje određene vremenske okolnosti jače ili slabije utječu, odnosno djeca u različitim situacijama jače ili slabije osjete tegobe (tugu) za roditeljima i obiteljskim domom. Uzrokovano separacijskom anksioznošću djeca se mogu vratiti na prethodne stadije razvoja, ali reakcija može biti očitovana i u tjelesnim promjenama što smo već u prethodnom tekstu naglasili i objasnili.

Djeca bi sa sobom tijekom prvih nekoliko dana, tjedana, mjeseci trebali imati takozvani prijelazni objekt. Prijelazni objekt djetetu označava vezu s roditeljima, najbližima i roditeljskim domom i predstavlja sigurnost. Prijelazni objekti mogu biti bilo što. Najčešće su to dude, dekice, gaze, najdraži plišani medvjedić, igračka ili bilo koji drugi predmet koji dijete voli i odluči ponijeti sa sobom u vrtić. Također, dok su djeca mala, dobro je da roditelj koji ostavlja dijete u jaslicama kaže da odlazi raditi, ali da će se po njega vratiti kada se on probudi (ili kada već roditelj bude u mogućnosti) te da djetetu da neki svoj predmet (šal, privjesak, ili slično) koji će ga podsjećati na njega dok ga nema. Prilikom povratka dijete je dobro pohvaliti što je predmet čuvalo (Došen-Dobud, 2004).

6. KAKO OLAKŠATI DJETETU PRILAGODBU

Sve što djetetu treba u tom, njemu stresnom, razdoblju su ljubav i podrška. Od obje strane- i roditelja i odgojitelja. Na roditelju jest da pripremi i sebe i dijete na ono što ga očekuje, prihvati situaciju i bude potpora djetetu. Odgojitelj ima zadatak da svojom dobrotom, toplinom, maštom i kreativnošću pruži djetetu utjehu i ponudi pregršt materijala iz kojih će dijete učiti, ali pri tome se i jako zabaviti. Odgojitelji su u dječjim vrtićima i psiholozi, zabavljači, klaunovi, medicinske sestre, prijatelji, rame za plakanje, savjetnici, mehaničari, dobre vile, glumci, istraživači i još mnogo toga. U svemu, pa tako i u procesu prilagodbe važna je i sama komunikacija, ali i dobro partnerstvo između roditelja i odgojitelja. Kako bi sve lakše prošlo potrebno je pozitivno, kreativno i kvalitetno osmišljeno okruženje koje će djetetu postati kao drugi dom u kojeg bi svakog dana trebao kročiti sa osmjehom na licu spreman za upijanje novih znanja i provođenje vremena u smijehu i zabavi.

Dijete treba pripremiti na ono što ga u jaslicama/vrtiću očekuje. U dogovoru s odgojiteljicama, djetetu se može olakšati prilagodba tako što će se rutina kod kuće uskladiti koliko je to moguće s onom u vrtiću. Poticanjem samostalnosti, radu na strpljenju, izražavanju emocija, usklađivanjem jelovnika, druženje s vršnjacima aktivnosti su u kojima se na indirektan i suptilan način djetetu mogu usaditi dobre navike. U odlukama treba ostati dosljedan i ukoliko se naiđe na problem ili nedoumicu, svakako je dobro porazgovarati s odgojiteljem jer je komunikacija ključ uspjeha.

6.1. Pripremljenost roditelja i djeteta

Iako je dijete to koje je direktno uključeno u sam proces prilagodbe, roditelji su ti od kojih sve počinje pa su na taj način uključeni i oni sami. Proces prilagodbe je vremensko razdoblje u kojem roditelji s djecom prolaze mnoge stresne situacije, gdje djeca mijenjaju svoje ponašanje i svoje navike. U procesu prilagodbe djetetu je vrlo važna potpora roditelja, odnosno da roditelj vjeruje u njega i da ga potiče, ali isto tako mora biti upoznat s promjenama u ponašanju koje se događaju djetetu kako bi se mogli što bolje pripremiti i pomoći djetetu na adekvatan način. Jedan od načina na koji djeca pokazuju svoju nesigurnost u roditelja u procesu prilagodbe je taj da nakon boravka i povratka iz vrtića dijete traži više pažnje i čini sve kako bi roditeljsku pažnju preusmjerilo na sebe. Iako se takve situacije projiciraju kao iscrpljujuće treba imati na

umu kako dijete samo traži sigurnost i zaštitu. Roditelji često u prvih nekoliko dana ili tjedana, ovisno o djetetovom reagiranju na novonastalu situaciju misle kako toj prilagodbi neće doći kraj pa nerijetko i odustaju od predškolske ustanove te organiziraju svoje vrijeme kako bi mogli ostati kod kuće s djetetom. U takvoj je situaciji vrlo važan čimbenik sam odgojitelj (Mašković i sur., 2018).

Kod prvog susreta i upisa djece u jaslice, potrebno je roditeljima dati sve potrebne informacije, pozvati roditelje da posjete vrtić i vide gdje će njihovo dijete provoditi vrijeme. Roditeljima treba naglasiti da žele da i oni sudjeluju u organizaciji i da su uvijek kad požele dobrodošli u skupinu. Treba im skrenuti pažnju i na to da će se svakodnevno voditi dnevnik aktivnosti svakog pojedinog djeteta i da će roditelji biti na kraju dana upoznati s time što je dijete radilo (Stokes Szanton, 2005).

Bitno je da roditelji steknu dojam o odgojitelju kao o stručnoj osobi (a na odgojitelju je da taj dojam pruži) koja će im u svakoj situaciji biti na raspolaganju i koja je otvorena za pitanja. Ukoliko i sam odgojitelj neku informaciju ne bude znao, znat će usmjeriti roditelja, no za to je vrlo važna komunikacija.

6.2. Komunikacija roditelja i odgojitelja

Roditelji će svoje strahove od odvajanja od djeteta prihvatiti lakše ako odgojitelj i sam roditelj uspostave dobru komunikaciju. To je jedna od najvažnijih zadaća odgojitelja naspram roditelja. Kod komunikacije je vrlo važno vidjeti kakva očekivanja imaju roditelji od ustanove ranog i predškolskog odgoja i što smatraju važnim za odgoj i učenje njihove djece (Stokes Szanton, 2005)

Za kvalitetan rad i suradnički odnos potrebno je mnogo truda i zalaganja. Kako bi roditelj i odgojitelj funkcionirali, i na taj način olakšali djetetu boravak u vrtiću, potrebno je stvoriti partnerstvo. „Raditi s djecom i surađivati s roditeljima dva su, međusobno različita, dijela odgojiteljske profesionalne uloge. Biti roditeljem djetetu i suradnik odrasloj osobi dvije su, međusobno različite, vještine“ (Milanović i sur., 2014:69). I roditelji prema odgojitelju i odgojitelj prema roditelju trebao bi se ponašati prijateljski i otvoreno jer su i jedan i drugi vrlo važni za dijete, svatko u svojoj ulozi. U samom procesu komunikacije, koji se odvija svakodnevno, odgojitelj kako bi stekao povjerenje roditelja trebao bi izvijestiti roditelja o događanjima u vrtiću, što je njegovo dijete radilo, u čemu je uspjelo i slično. Također, vrlo važni su i individualni sastanci s roditeljima. Pomisao na individualan razgovor kod roditelja odmah budi osjećaj da nešto s

njegovim djetetom nije u redu, ali u praksi to nebi trebalo biti tako. Treba imati stalno na umu da je „cilj svakog razgovora odgojitelja i roditelja dobrobit djeteta“ (Milanović i sur., 2014:98). Općepoznato je da su u većini slučajeva odgojitelji ti koji više vremena provode s djecom i to između 8 i 10 sati dnevno 5 puta na tjedan, stoga svaki roditelj zaslužuje znati kako njegovo dijete provodi vrijeme u vrtiću, u čemu je dobar i slično. To je također prilika da i odgojitelj sam sazna nove informacije o djetetu, kako se ponaša kod kuće, što voli, što ne voli. Individualni razgovori dobar su poticaj za stvaranje prijateljskog odnosa roditelja i odgojitelja koji će rezultirati zadovoljstvom i onog najvažnijeg člana, a to je dijete (Milanović i sur., 2014).

6.3. Okruženje

Djeca su poput spužve – upijaju i konstruiraju znanja iz okoline promatranjem na aktivan direktan ili indirektan način. Upravo je zato važno samo okruženje jer ono „najsnažnije određuje kvalitetu iskustava djece rane dobi, a time i kvalitetu njihova učenja“ (Slunjski, 2008:17). Dakle, okruženje u kojem dijete boravi, bilo obiteljsko ili vrtićko, mora biti kvalitetno osmišljeno i poticajno. U dječjim vrtićima taj zadatak obavlja stručna služba institucije, ali najveću ulogu, kao što je već nekoliko puta spomenuto, ima sam odgojitelj (Slunjski, 2008).

8. ISTRAŽIVANJE

8.1. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je uvidjeti postoji li razlika u stavovima prema prilagodbi djece na vrtić, privrženosti i empatiji u kontekstu prilagodbe djece na vrtić te empatiji općenito između roditelja i odgojitelja. Svrha istraživanja nadovezuje se na cilj i to u smislu boljeg razumijevanja razmišljanja i očekivanja roditelja i odgojitelja obzirom na prilagodbu djece na vrtić. Isto tako, obzirom na rezultate, unaprjeđivanje komunikacije između roditelja i odgojitelja te olakšavanje samog procesa prilagodbe djeteta na vrtić svima koji sudjeluju u tom procesu.

8.2. Zadaci istraživanja

Prvi zadatak istraživanja jest ispitati razlikuju li se stavovi vezani uz prilagodbu djeteta na vrtić između skupina ispitanika (roditelja i odgojitelja). Ispitati razlikuju li se roditelji i odgojitelji na temelju empatije općenito i empatije u kontekstu prilagodbe djeteta na vrtić. Pretpostavlja se da će se stavovi vezani uz prilagodbu djece na vrtić između skupina ispitanika razlikovati odnosno da će odgojitelji biti pozitivniji prema procesu prilagodbe, ali i da će skupine ispitanika biti empatične.

Drugi zadatak je ispitati razlikuju li se stavovi vezani uz prilagodbu djece na vrtić, privrženost i empatija u kontekstu prilagodbe i empatija općenito kod skupina ispitanika obzirom na demografske aspekte: 1) roditelji: stručna sprema, pohađanje vrtića osobno, osobno iskustvo pohađanja vrtića, bračno stanje, broj djece u obitelji, broj puta prolaženja procesa prilagodbe, doživljaj procesa prilagodbe, očekivano trajanje procesa prilagodbe; 2) odgojitelji: godine radnog staža, broj puta prolaženja procesa prilagodbe, doživljaj procesa prilagodbe, očekivano trajanje procesa prilagodbe. Očekuju se različiti rezultati ovisno o ranijem iskustvu s procesom prilagodbe, godinama radnog staža te stručne spreme.

Treći zadatak istraživanja jest ispitati jesu li i na koji način povezani stavovi vezani uz prilagodbu djeteta na vrtić i empatija u kontekstu prilagodbe djeteta na vrtić te empatija općenito kod roditelja i odgojitelja. Pod pretpostavkom da roditelji i odgojitelji

svakodnevno razmjenjuju informacije o djetetu, komuniciraju i sudjeluju u roditeljskim sastancima očekuje se povezanost stavova i empatije općenito.

8.3. Postupak

Nakon što su Anketni upitnici sastavljeni, poslani su na procjenu etičnosti Povjerenstvu za procjenu etičnosti istraživanja, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, koje je odobrilo istraživanje dana 29. listopada 2018. godine. Nakon odobrenja, kontaktirane su ravnateljica Dječjeg vrtića Petar Pan Vodnjan – Dignano te ravnateljica Dječjih vrtića Pula. Zamolba za provođenje istraživanja u njihovim institucijama poslana je u obliku dopisa u kojem je bila opisana svrha istraživanja, tko su voditelji istraživanja, način na koji bi se istraživanje provelo te kontakti voditelja u slučaju nejasnoća. Također, uz sam dopis, priloženi su i upitnici kako bi institucije bile što bolje upoznate sa istraživanjem te sukladno tome mogle donijeti odluke o provođenju istog. Od obje institucije dobiven je pozitivan odgovor nakon čega je započelo provođenje istraživanja. Prema dogovoru s ravnateljicom Dječjih vrtića Petar Pan Vodnjan – Dignano, djelatnike vrtića sa istraživanjem upoznala je pedagoginja koja im je u dogovoru s jednom od voditeljica Upitnika prenijela potrebne informacije i upute. Potom su djelatnici informacije prenijeli roditeljima iz skupine uz potrebne upute. Također prema dogovoru date su upute samoj ravnateljici Dječjih Vrtića Pula koja je dalje upoznala djelatnike i roditelje sa samim istraživanjem. Istraživanje je provedeno u mjesecu studenom 2018. godine, a roditelji i odgojitelji imali su vremena tjedan dana za vraćanje ispunjenih upitnika. Tijekom postupka prikupljanja podataka voditeljice istraživanja bile su u stalnom kontaktu sa ravnateljicama. Nakon završetka prikupljanja podataka započet je proces sortiranja i analiziranja dobivenih rezultata.

8.4. Uzorak ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo 142 sudionika s područja Grada Vodnjana i Grada Pule čija djeca pohađaju vrtiće u kojima se vršilo istraživanje te odgojitelji koji rade s tom djecom. Sudjelovalo je ukupno 92 roditelja i 50 odgojitelja. U istraživanju su sudjelovali i muškarci i žene iako su u većini sudjelovale žene u čak 96,5%. Prosječna dob ispitanika je 38.56 godina među kojim je najviše ekonomista i diplomiranih ekonomista te najviše prevladava srednja stručna sprema. 54,9% ispitanih roditelja je

u braku, 25,4% ima samo jedno dijete 29,6% ima dvoje djece u obitelji, 4,9% ima troje, 2,8% četvero, te 0,7% osmero djece u obitelji. Najviše roditelja izjavilo je da je njihovo dijete krenulo u vrtić s 12 mjeseci, njih 25,4%, dok je sljedeći veći postotak od 10,6% krenulo u vrtić s 36 mjeseci. Kod odgojitelja tražio se podatak o godinama radnog staža gdje su rezultati u rasponu od 4 mjeseca do 43 godine, ali je najviše ispitanika s 20 godina radnog staža. Od roditelja tražio se podatak o pohađanju vrtića te njihovo osobno iskustvo pa je tako 47,9% ispitanika izjavilo da je pohađalo vrtić te je u 44,4% slučajeva njihovo iskustvo pozitivno. Također, od ispitanika se tražio podatak o tome koliko su puta do sada prolazili proces prilagodbe. Roditelji su u 83,7% prolazili taj proces jednom ili dva put što se poklapa s podacima o broju djece u obitelji. Odgojitelji su se u najvećem postotku (62%) izrazili tvrdnjom da su proces prilagodbe prošli više od deset puta. Mišljenja su podijeljena kada je u pitanju vrijeme trajanja prilagodbe djeteta na vrtić. Ispitanici su imali ponuđenih pet intervala: manje od tjedan dana (za što je glasalo 14 ispitanika, odnosno izraženo u postocima 9,9%), od jedan do dva tjedna (s čine se složilo 72 ispitanika odnosno 50,7%), dva do tri tjedna (23 ispitanika ili 16,2%), tri do četiri tjedna (24 ispitanika ili 16,9%) te više od četiri tjedana (oko čega se složilo 3 ispitanika ili 2,1%). Na nekoliko anketa bilo je nadopunjeno da se vrijeme prilagodbe djeteta na vrtić razlikuje od djeteta do djeteta te da se ne može predvidjeti. Većina roditelja (njih 93,18%) i odgojitelja (njih 64,29%) je sigurno privrženo te samo nekolicina roditelja 3,41% odbijajuće privrženo. Kod odgojitelja je znatno veći postotak odbijajuće privrženosti nego kod roditelja i to čak 21,43%.

8.5. Mjerni instrument

Kako bi se istraživanje provelo izrađena su dva anketna upitnika, jedan za roditelje i jedan za odgojitelje. Anketni upitnici se sastoje od četiri dijela za odgojitelje i pet dijelova za roditelje.

Informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju i demografske karakteristike

Na samom početku upitnika nalazi se informirani pristanak za sudjelovanje u istraživanju u kojem se upoznaje ispitanika s tematikom rada te se naglašava kako je upitnik anonimn, ali ga se isto tako upoznaje i s pravom na neodgovaranja na pitanja ukoliko se ne osjeća ugodno s postavljenim pitanjem ili tvrdnjom. U nastavku Anketnog upitnika nalaze se pitanja s demografskim karakteristikama koje se odnose osobno na ispitanika (poput dobi, spola, zanimanja i sl.).

Tvrdnje vezane uz stavove ispitanika u području prilagodbe djece na vrtić

Tvrdnje su podijeljene na tri područja: tvrdnje koje se odnose na dijete (16), tvrdnje koje se odnose na roditelje/obitelj (8) te tvrdnje koje se odnose na odgojitelja (6). Ispitanik svoj stav izražava Likertovom skalom vrijednosti od 1 (uopće se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Tvrdnje vezane uz stavove jednake su u Anketnim upitnicima i za roditelje i za odgojitelje kako bi se nakon analize odgovora moglo utvrditi eventualna razilaženja u mišljenjima ili samo poklapanje stavova.

Privrženost u kontekstu prilagodbe djece na vrtić

Sljedeći dio prilagođen je posebno roditeljima i posebno odgojiteljima, a predstavlja područje privrženosti. Tvrdnje su prilagođene temi, a rađene su prema Upitniku privrženosti prema članovima obitelji Modifikaciji Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama (Kamenov i Jelić, 2003).

Empatija u kontekstu prilagodbe djece na vrtić i empatija općenito

Nadalje slijedi dio s tvrdnjama vezanim uz empatiju. Prvih dvanaest tvrdnji vezano je uz empatiju prilagođenu kontekstu prilagodbe djece na vrtić i razlikuju se obzirom na skupinu ispitanika. Drugi dio odnosi se na empatiju općenito te je preuzet iz rada *Mjerenje spolnih i dobrih granica* autora Pokrajac-Bulian i Tatalović. „Za ispitivanje empatije prilagođen je instrument po uzoru na Davisov (1980) Upitnik empatije – *Indeks interpersonalne reaktivnosti*. Upitnik se sastoji od 28 čestica koje čine četiri zasebne skale (po sedam tvrdnji), a svaka od njih mjeri jedan od specifičnih aspekata empatije. Uključuje dvije „afektivne“ skale – Skalu empatičke brige i Skalu osobne uznemirenosti; te dvije „kognitivne“ skale – Skalu preuzimanja perspektive drugoga i Skalu mašte“ (Pokrajac-Bulian, A., Tatalović, S., 2001:79).

Pitanja otvorenog tipa

U upitnicima za roditelje nalazi se dio više nego u upitnicima za odgojitelje u kojem imamo pitanja otvorenog tipa usmjerena na subjektivni dio doživljaja roditelja na sam proces prilagodbe (što im je proces olakšalo, što im je bilo najteže i slično).

9. REZULTATI I INTERPRETACIJA REZULTATA

9.1. Uspoređivanje stavova prema prilagodbi između skupina ispitanika

Stavovi prema procesu prilagodbe djece na vrtić između skupina ispitanika ukupno gledajući razlikuju se ($p=0,000$). Aritmetička vrijednost odgovora roditelja iznosi 112,93, a odgojitelja 119,76. Prema dobivenim podacima u ovom istraživanju možemo zaključiti da odgojitelji zbog veće aritmetičke sredine odgovora imaju pozitivniji stav o prilagodbi djece na vrtić. U nastavku slijedi prikaz tablica analize stavova roditelja i odgojitelja u području prilagodbe djece na vrtić, podijeljene u dvije skupine: tvrdnje vezane uz dijete, roditelje/obitelj; na području tvrdnji vezanih uz odgojitelja nisu uočene statistički značajnije razlike te iz tog razloga tablica nije prikazana. Tvrdnje koje su označene podebljanim slovima pokazatelj su da postoje statistički značajnije razlike u odgovorima te će iste biti i analizirane.

Tablica 3- Usporedba stavova vezanih uz dijete (roditelja (R) i odgojitelja (O)) pomoću t-testa

TVRDNJA	t	df	p	SKUPINA ISPITANIK A	$\bar{x}$
Za dijete je važno poznaje li prostor vrtića prije polaska u isti.	-2,443	137	0,016	R	3,08
				O	3,66
Dijete može prepoznati strah, nesigurnost i nelagodu roditelja prilikom rastanka u vrtiću.	-2,192	139	0,030	R	4,50
				O	4,80
Lakše će se prilagoditi ono dijete koje nema problema sa izražavanjem emocija, imenovanjem i kontrolom istih.	-2,573	137	0,011	R	3,42
				O	3,98
Dijete će teže ostati u vrtiću ako zna da su mu roditelji kod kuće.	-2,997	139	0,003	R	3,40
				O	4,82
Djeca jaslčkog uzrasta lakše će se prilagoditi od djece starije dobi.	3,491	139	0,001	R	3,49
				O	2,71
Prvorođeno dijete u obitelji teže će proći proces prilagodbe nego mlađi brat/sestra.	-2,626	140	0,010	R	2,58
				O	3,18
Ukoliko roditelj nije zadovoljan odgojiteljem, ravnateljem ili stručnim suradnicima i nevoljko ostavlja dijete u vrtiću, dijete to može osjetiti i negodovati.	-2,117	140	0,036	R	4,43
				O	4,74
Djeca bi sa sobom u prvih nekoliko mjeseci trebala imati predmet (deka, gaza, plišana igračka, i sl.) kako bi se osjećala sigurnije.	-2,534	140	0,012	R	3,53
				O	4,10

Prvim pogledom na tablicu 3 možemo uočiti da se u čak 8 od 16 tvrdnji (koliko ih je ukupno vezanih uz dijete) postoje značajnije razlike u prosječnim vrijednostima odgovora. Da postoji razlika u prosječnim vrijednostima odgovora najviše vidimo kod tvrdnje „Dijete će teže ostati u vrtiću ako zna da su mu roditelji kod kuće“ gdje se roditelji s tom tvrdnjom slažu u prosječnoj vrijednosti 3,40, a odgojitelji 4,82. Nadalje, tvrdnje poput „Djeca bi sa sobom u prvih nekoliko mjeseci trebala imati predmet (deka, gaza, plišana igračka, i sl.) kako bi se osjećala sigurnije.“, „Ukoliko roditelj nije zadovoljan odgojiteljem, ravnateljem ili stručnim suradnicima i nevoljko ostavlja dijete u vrtiću, dijete to može osjetiti i negodovati.“, a možda najviše kod tvrdnje „Prvorođeno dijete u obitelji teže će proći proces prilagodbe nego mlađi brat/sestra.“ možemo primijetiti pozitivnije stavove odgojitelja prema tim tvrdnjama što možda možemo povezati sa iskustvom rada odgojitelja s djecom. Ta činjenica potkrijepljena je višim postotkom slaganja s tvrdnjama odnosno pozitivnijem stavu odgojitelja u navedenim tvrdnjama od ispitanih roditelja.

Interesantno je kako se oko tvrdnje „Djeca jaslčkog uzrasta lakše će se prilagoditi od djece starije dobi.“ dogodio obrat u razmišljanjima. Prosječna vrijednost te tvrdnje odgojitelja jest 2,71 što bi značilo da ipak prevladavaju odgojitelji koji misle da se mlađa djeca ne prilagođavaju lakše od starije. Suprotno tome, prosječna vrijednost odgovora od 3,49 pokazuje da su roditelji ipak pozitivniji oko toga da će se mlađa djeca lakše prilagoditi. Mlađa djeca burnije reaguju na separaciju i uglavnom u nemogućnosti izricanja svoje tuge govorom, to čine plačem, ljutnjom, odbijanjem kontakta što više oduzima energije odgojiteljima. Starija djeca isto tako mogu protestirati prema promjenama, ali u mogućnosti izricanja emocija govorom taj proces može proći bez navedenih radnji kao kod male djece. Roditeljska perspektiva je čini se drukčija.

Tablica 4- Usporedba stavova vezanih uz roditelje/obitelj (roditelja (R) i odgojitelja (O)) pomoću t-testa

TVRDNJA	t	df	p	SKUPINA ISPITANIK A	$\bar{x}$
Prije polaska djeteta u predškolsku ustanovu potrebno je pripremiti roditelje na ono što ih tamo očekuje.	-2,334	137	0,021	R	4,28
				O	4,66
Dijete bi u vrtić prvih nekoliko mjeseci trebao dovoditi roditelj koji je odlučan i siguran u svoju odluku te može kontrolirati svoje emocije.	-2,368	138	0,019	R	3,93
				O	4,43

U tablici 4 vidimo samo dva statistički značajnija odstupanja među tvrdnjama povezanih s roditeljima i obitelji općenito, a to su tvrdnje „Prije polaska djeteta u predškolsku ustanovu potrebno je pripremiti roditelje na ono što ih tamo očekuje.“ i „Dijete bi u vrtić prvih nekoliko mjeseci trebao dovesti roditelj koji je odlučan i siguran u svoju odluku te može kontrolirati svoje emocije.“ Zanimljivo je kako su u obje tvrdnje prosječne vrijednosti odgovora roditelja niže (imaju manje pozitivan stav) od odgojitelja iako se tvrdnje odnose isključivo na njih kao roditelje.

Na posljetku možemo primijetiti da odgojitelji imaju pozitivniji stav u tvrdnjama koje opisuju stanje djeteta i situacije s kojima se sami susreću u svakodnevnom radu s djecom u procesu prilagodbe na vrtić/jaslice. Razlog tome je možda prilika odgojitelja da surađuje i s djecom i njihovim roditeljima te može primijetiti razlike u ponašanju djeteta u prisutnosti i odsutnosti roditelja. Još jedan mogući razlog pozitivnijeg stava odgojitelja je taj da on ostaje s djetetom nakon jutarnjeg rastanka te i na taj način ima bolji uvid u to kako dijete podnosi pojedinu situaciju.

9.2. Uspoređivanje empatije između skupine ispitanika

Analizirajući podatke vezane s empatijom općenito dolazimo do zaključka da postoje značajnije razlike između roditelja i odgojitelja što potvrđujemo rezultatima analize ($p=0,000$). Prosječne vrijednosti odgovora roditelja su 88,05 dok su kod odgojitelja 95,56 što znači da su se odgojitelji pokazali empatičniji od roditelja. U nastavku su prikazani rezultati analize.

Tablica 5-Usporedba empatije kod skupina ispitanika (R-roditelji, O- odgojitelji) pomoću t-testa

ASPEKT EMPATIJE	T	df	p	SKUPINA ISPITANIKA	$\bar{x}$
EMPATIČKA BRIGA	-2,164	132	0,032	R	24,84
				O	26,30
MAŠTA	-2,538	131	0,012	R	12,62
				O	14,48
PREUZIMANJE PERSPEKTIVE DRUGOGA	-2,928	136	0,004	R	32,93
				O	35,19
OSOBNJA UZNEMIRENOST	-2,568	132	0,011	R	17,72
				O	19,96
EMPATIJA UKUPNO	-3,755	127	0,000	R	88,05
				O	95,56

Aspektom empatičke brige mjeri se osjećajnost i briga za druge što se pozitivnijim pokazalo kod odgojitelja s prosječnom vrijednosti 26,30 naspram prosječne vrijednosti 24,84 odgovora roditelja. U kojoj se mjeri mogu uživjeti u likove iz filmova, knjiga i predstava pokazuje aspekt mašte, a rezultati su pokazali da se ponovno odgojitelji mogu bolje uživjeti u osjećaje drugih s prosječnom vrijednosti 14,48 naspram 12,62 koliko iznosi prosječna vrijednost odgovora roditelja. Nadalje, aspektom preuzimanja perspektive drugoga mjeri se sposobnost postavljanja u situaciju druge osobe odnosno postavljanje i razumijevanje osjećaja i postupaka druge osobe. Rezultati pokazuju da se roditelji mogu postaviti u situaciju druge osobe u prosječnoj vrijednosti 32,93 dok je kod odgojitelja prosječna vrijednost 35,19. Posljednji aspekt empatije ne pokazuje drugačije rezultate od prethodnih, pa se odgojitelji u većoj mjeri osjećaju uznemireno promatrajući negativna iskustva drugih u prosječnoj vrijednosti 19,96 dok je kod roditelja prosječna vrijednost odgovora 17,72.

Dakle, prema analizi podataka, odgojitelji su u svim aspektima empatije općenito empatičniji od roditelja.

Postavljena hipoteza potvrđena je navedenom analizom podataka. Odgojitelji su svojim odgovorima potvrdili da su u stavovima prema prilagodbi djece na vrtić pozitivniji od roditelja te da postoje razlike obzirom na skupinu ispitanika. Obje skupine ispitanika su empatične, ali su odgojitelj ipak u svim aspektima empatije empatičniji od roditelja.

9.3. Stavovi prema prilagodbi djece na vrtić i empatija obzirom na pohađanje vrtića i osobno iskustvo

Kako bismo mogli dobiti odgovore na postavljene zadatke i potvrditi ili demantirati hipotezu, usporedili smo stavove prema prilagodbi djece na vrtić i empatiju s aspektom pohađanja vrtića roditelja u djetinjstvu i osobnim iskustvom pohađanja vrtića. Roditelji su se izjasnili zaokruživanjem odgovora jesu li ili nisu pohađali vrtić osobno, pa je tako njih 68 (N=68) pohađalo, a njih 21 (N=21) nije pohađalo vrtić u djetinjstvu. Od 68 roditelja koji su pohađali vrtić njih 62 ima pozitivno iskustvo dok njih 6 ima negativno iskustvo s pohađanjem vrtića.

Stavovi prema prilagodbi djece na vrtić i pohađanje vrtića

Uspoređivanjem stavova vezanih uz prilagodbu i pitanjem jesu li roditelji osobno pohađali vrtić nismo došli do značajnije razlike između roditelja koji su pohađali i onih koji nisu pohađali vrtić ($p=0,549$). Na jedinu značajniju razliku nailazimo kod tvrdnje „Djeca jasličkog uzrasta lakše će se prilagoditi od djece starije dobi.“ gdje su roditelji koji nisu pohađali vrtić pozitivniji, odnosno značajnije više smatraju da će se mlađa djeca lakše prilagoditi od starije ($\bar{x}=4,05$, roditelji koju su pohađali: $\bar{x}=3,35$).

Stavovi prema prilagodbi djece na vrtić i empatija

Kod uspoređivanja stavova roditelja prema prilagodbi i empatije došli smo do značajnih razlika između roditelja koji su pohađali vrtić i onih koji nisu ($p=0,033$). Prema prosječnim vrijednostima odgovora možemo zaključiti da su roditelji koji nisu pohađali vrtić ($N=20$) empatičniji ($\bar{x}=92,85$) od roditelja koji su pohađali ($N=63$) vrtić ($\bar{x}=86,67$). Prema broju ispitanika (N) vidimo da postoji brojčana razlika, stoga je i tu činjenicu potrebno uzeti u obzir. Nadalje, značajniju razliku primjećujemo kod empatije u općenitom smislu i to u aspektu preuzimanja perspektive drugoga ($p=0,043$). Roditelji koji nisu pohađali vrtić u ovom istraživanju svojim odgovorima pokazali su veću sposobnost razumijevanja osjećaja i postavljanja u situaciju druge osobe prosječnom vrijednosti odgovora 34,71 naspram roditelja koji su pohađali vrtić s prosječnom vrijednosti odgovora 23,40.

Stavovi prema prilagodbi djece na vrtić i osobno iskustvo pohađanja vrtića

Kako je prije spomenuto, od šezdeset i osam roditelja koji su pohađali vrtić njih šezdeset i dvoje ima pozitivno iskustvo, dok njih šestero ima negativno iskustvo pohađanja vrtića. Uspoređivanjem stavova prema prilagodbi djece na vrtić i osobnog iskustva pohađanja vrtića nismo došli do značajnijih razlika u stavovima prema prilagodbi roditelja s pozitivnim i onih s negativnim iskustvom.

9.4. Uspoređivanje stavova prema prilagodbi djece na vrtić obzirom na broj djece u obitelji i broj puta prolaženja procesa prilagodbe

Stavovi prema prilagodbi obzirom na broj djece u obitelji

Kod ovog pitanja roditelji su upisivali broj djece u obitelji. Time se htjelo utvrditi postoji li razlika mišljenja i shvaćanja procesa prilagodbe na temelju broja članova obitelji te jesu li roditelji koji imaju više djece „spremniji“ i imaju li različitija mišljenja od roditelja koji imaju manje djece. Analizom podataka utvrđeno je da broj djece u obitelji (koji se među ispitanicima kretao od jednog djeteta do najviše osmero djece u obitelji) ne utječe na stavove roditelja prema procesu prilagodbe djece na vrtić ($p=0,614$).

Stavovi prema prilagodbi obzirom na broj puta prolaženja procesa prilagodbe (roditelji)

Kod odgovora na pitanje „Koliko ste puta do sada prolazili proces prilagodbe?“ roditelji su imali ponuđeni prazni prostor na kojeg su dopisali svoj odgovor. Odgovori su bili jednom, dva, tri, četiri, pet i osam puta. Analizom podataka, odgovori roditelja koji su prošli proces prilagodbe jednom ($N=36$) i roditelja koji su prošli više puta ($N=49$) ne razlikuju se značajnije ($p=0,773$). Jedinu značajniju razliku primjećujemo kod tvrdnje koja opisuje zanemarujući stil odgoja ($p=0,037$) u kojem je prosječna vrijednost odgovora roditelja koji su proces prilagodbe prošli više puta (1,71) viša od roditelja koju su proces prilagodbe prošli jednom (1,30). Obzirom da i jednu i drugu prosječnu vrijednost možemo povezati s djelomičnim ili potpunim ne slaganjem s tvrdnjom, ova razlika za svrhu ovog istraživanja nije značajna.

Stavovi prema prilagodbi obzirom na broj puta prolaženja procesa prilagodbe (odgojitelji)

Pitanje odgojiteljima bilo je jednako postavljeno kao i roditeljima samo što su odgojitelji imali ponuđene četiri relacije: ovo mi je prvi put, od jedan do pet puta, od pet do deset puta i više od deset puta. Sveukupno gledajući, stavovi prema prilagodbi djece na vrtić značajno se ne razlikuju obzirom na broj puta prolaženja procesa prilagodbe. Iako se sveukupno ne razlikuju, postoje područja odnosno tvrdnje u kojima postoji značajnija razlika što će biti prikazano u tablici 6.

Tablica 6- Analiza stavova odgojitelja obzirom na demografski aspekt "Koliko ste puta do sada prolazili proces prilagodbe"

TVRDNJA	t	p	BROJ PUTA			
			PRVI PUT	1-5	5-10	>10
Važno je za dijete da zna kada će roditelj doći po njega (točno vrijeme, npr. nakon popodnevnog odmora ili sl.)	3,361	0,027	3,67	3,86	4,67	4,68
Prvorođeno dijete u obitelji teže će proći proces prilagodbe nego mlađi brat/sestra.	3,973	0,013	4,00	2,43	2,33	3,52
Roditelji će lakše steći povjerenje u odgojitelja ako vidi da se zalaže za njegovo dijete, vodi brigu o njemu, svakodnevno izvještava roditelje o aktivnostima i postignućima njegovog djeteta.	3,076	0,037	4,00	4,71	4,67	4,97

U prvoj tvrdnji u kojoj primjećujemo značajniju razliku (*“Važno je za dijete da zna kada će roditelj doći po njega (točno vrijeme, npr. nakon popodnevnog odmora ili sl.)”*) pozitivniji stav imaju odgojitelji koji su proces prilagodbe prošli više od deset puta (4,68), dok je taj stav manje pozitivan kod odgojitelja kojima je ovo prvi put da prolaze proces prilagodbe (3,67). Sljedeća tvrdnja u kojoj nailazimo na značajniju razliku: *„Prvorođeno dijete u obitelji teže će proći proces prilagodbe nego mlađi brat/sestra.“* pokazuje obrnuta razmišljanja. Odgojitelji čiji je ovo prvi put da prolaze proces prilagodbe imaju najpozitivniji stav, prosječne vrijednosti odgovora 4,00, dok kod odgojitelja koji su proces prilagodbe prošli između pet i deset puta primjećujemo manje pozitivan stav prosječne vrijednosti odgovora 2,33. Na temelju ovih primjera možemo vidjeti što znači razlika u iskustvima i koliko se mišljenja mogu razilaziti u pojedinim područjima. Kao što je važna komunikacije između roditelja i odgojitelja, od velike je važnosti i komunikacija između samih odgojitelja putem koje odgojitelji mogu razmijeniti iskustva.

Također, značajniju razliku primjećujemo kod tvrdnje: *„Roditelji će lakše steći povjerenje u odgojitelja ako vidi da se zalaže za njegovo dijete, vodi brigu o njemu, svakodnevno izvještava roditelje o aktivnostima i postignućima njegovog djeteta.“* u kojoj prosječne vrijednosti odgovora variraju između 4,00 (odgojitelji kojima je ovo prvi put) do 4,97 (odgojitelji koji su prošli više od deset puta). Iako odstupanja postoje i dalje su u granici djelomičnog i potpunog slaganja s tvrdnjom, ali potrebno je napomenuti kako se ipak pokazalo da odgojitelji s više iskustva više drže do vrijednosti komunikacije i povratne informacije s roditeljima.

9.5. Očekivano trajanje procesa prilagodbe

Na kraju demografskog dijela pitanja i roditeljima i odgojiteljima bilo je postavljeno pitanje koliko bi prema njihovom mišljenju trebala trajati prilagodba djeteta na vrtić. Bile su ponuđene relacije: manje od tjedan dana (N=13), jedan do dva tjedna (N=67), dva do tri tjedna (N=19), tri do četiri tjedana (N=23) te više od četiri tjedana (N=6). Prema broju ispitanika koji su odgovorili na ovo pitanje vidimo kako se najviše ispitanika složilo oko relacije jedan do dva tjedna, potom tri do četiri tjedana. Stavovi prema procesu prilagodbe djece na vrtić obzirom na očekivano vrijeme trajanja procesa prilagodbe ukupno se ne razlikuju ($p=0,480$). No, iako se na kraju ne razlikuju u značajnoj važnosti u pojedinim tvrdnjama (koje će biti prikazane u tablici 7) nailazimo na značajnije razlike.

Tablica 7- Usporedba stavova s očekivanim vremenom trajanja procesa prilagodbe

TVRDNJA	t	p	TRAJANJE PRILAGODBE				
			1	2	3	4	5
Prije polaska djeteta u predškolsku ustanovu potrebno ga je pripremiti na ono što ga tamo očekuje.	3,213	0,015	4,43	4,47	4,78	4,71	3,00
Za dijete je važno poznaje li prostor vrtića prije polaska u isti.	2,898	0,025	2,21	3,24	3,68	3,38	3,67
Djeca koja su i prije polaska u vrtić bila u društvu vršnjaka lakše će proći proces prilagodbe.	2,891	0,025	4,29	3,88	4,39	4,17	2,67
Djeca koja su bila i prije polaska u vrtić odvojena od majke i oca na neko vrijeme (boravak kod ostalih članova obitelji), lakše će se prilagoditi od djece koja nisu.	4,405	0,002	3,71	3,72	3,30	3,67	1,00
Djeca bi sa sobom u prvih nekoliko mjeseci trebala imati predmet (deka, gaza, plišana igračka, i sl.) kako bi se osjećala sigurnije.	3,096	0,018	2,79	3,71	4,04	3,88	5,00
Odgoj, u kojem roditelji postavljaju malo zahtjeva, malo kontroliraju svoju djecu, u kojem roditelji nemaju vremena baviti se njima te postoji vrlo mali roditeljski nadzor, pomaže djetetu u procesu prilagodbe.	4,500	0,002	1,71	1,42	1,61	1,54	3,67
Prije polaska u vrtić potrebno je uskladiti dnevnu rutinu kod kuće s dnevnom rutinom u vrtiću.	3,855	0,005	3,29	4,08	3,63	4,48	3,33

Uglavnom značajnije razlike primjećujemo u stavovima prema procesu prilagodbe kod roditelja čije je očekivano trajanje procesa prilagodbe manje od jednog tjedna te roditelja čije je očekivano trajanje procesa prilagodbe više od četiri tjedana. Roditelji i odgojitelji čije je očekivano trajanje procesa prilagodbe više od četiri tjedana se u najmanjoj mjeri slažu s tvrdnjom: *“Prije polaska djeteta u predškolsku ustanovu*

potrebno ga je pripremiti na ono što ga tamo očekuje.“ Njihova prosječna vrijednost odgovora za ovu tvrdnju je 3,00. Roditelji i odgojitelji čija su očekivanja da će se dijete prilagoditi u vremenu manjem od tjedan dana smatraju da za dijete nije važno pozna li prostor vrtića od prije prosječnom vrijednosti odgovora 2,21. Nadalje, roditelji i odgojitelji koji smatraju da bi proces prilagodbe trebao trajati više od četiri tjedana isto tako smatraju da činjenica je li se dijete družilo s vršnjacima prije polaska u vrtić ne utječe na sam proces prilagodbe s prosječnom vrijednosti odgovora 2,67. Također, i kod sljedeće tvrdnje u kojoj se odnosi na boravak djeteta kod ostalih članova kao pomoć pri prilagođavanju primjećujemo apsolutno ne slaganje s tom tvrdnjom (prosječna vrijednost odgovora 1,00) od strane roditelja i odgojitelja koji smatraju da bi proces prilagodbe trebao trajati više od četiri tjedana. Tvrdnja vezana uz prijelazni objekt donijela je obrnutu situaciju. Roditelji koji smatraju da bi proces prilagodbe trebao trajati više od četiri tjedana smatraju kako bi djeca sa sobom trebala nositi predmet koji im označava sigurnost (5,00) dok roditelji koji smatraju da bi se dijete trebalo priviknuti na vrtić u prvih tjedan dana smatraju da im prijelazni objekt u procesu prilagodbe neće biti od tolike pomoći (2,79)

S prosječnom vrijednosti odgovora 3,67 roditelji i odgojitelji slažu se s tvrdnjom koja opisuje zanemarujući stil odgoja. S tom tvrdnjom najmanje se slažu ispitanici koji smatraju da bi prilagodba trebala trajati jedan do dva tjedna. Usklađivanje dnevne rutine kod kuće s dnevnom rutinom u vrtiću ne smatraju pretjerano važnom ispitanici koji smatraju da bi prilagodba trebala trajati manje od tjedan dana.

Zanimljivo je kako su razlike bile značajnije uglavnom među ispitanicima koji smatraju da bi proces prilagodbe trebao trajati manje od jednog tjedna te onih koji smatraju da bi trebao trajati više od četiri tjedana, ali trebamo uzeti u obzir broj ispitanika koji je znatno manji od broja ispitanika čije je očekivano trajanje između te dvije relacije. Možemo reći kako se mišljenja nisu podudarala u onim tvrdnjama koje ukazuju na važnost pripreme samog djeteta na situaciju u kojoj će se naći, vremena dolaska po njega ili usklađivanja rutine, ali zanimljivo je kako se nisu razilazila u tvrdnjama koje ukazuju na važnost odgojitelja i komunikacije u samom procesu prilagodbe.

9.6. Usporedba stavova prema prilagodbi djece na vrtić obzirom na radni staž odgojitelja

Godine radnog staža variraju između nekoliko mjeseci do 43 godine te su zbog lakše obrade podataka uzete relacije: 1: 0-10, 2:11-20, 3: 21-30 i 4: 31 i više. Kao što je u uvodu u istraživanje navedeno, najviše je odgojitelja s 20 godina radnog staža (4,9%). Analizom podataka utvrđeno je kako godine radnog staža ne utječu na stavove odgojitelja prema prilagodbi djece na vrtić ($p=0,103$).

9.7. Usporedba stavova prema prilagodbi djece na vrtić obzirom na stručnu spremu roditelja

U području demografskih aspekata, od roditelja se tražio podatak o stručnoj spremi. Roditelji su zaokruživanjem odabrali svoj stupanj stručne spreme: srednja stručna sprema, visoka stručna sprema, viša stručna sprema. Najviše je roditelja srednje stručne spreme, njih četrdeset i troje ($N=43$), zatim njih trideset je visoke stručne spreme ($N=30$), a njih osamnaest više ($N=18$). Nakon analize podataka došli smo do saznanja da se stavovi obzirom na stručnu spremu razlikuju ($p=0,034$). U sljedećoj tablici bit će prikazane tvrdnje u kojima nailazimo na statistički značajnije razlike u odgovorima.

Tablica 8- Analiza stavova obzirom na stručnu spremu roditelja

TVRDNJA	t	P	STRUČNA SPREMA		
			SSS	VSS	VŠS
			$\bar{x}$		
Lakše će se prilagoditi ono dijete koje nema problema sa izražavanjem emocija, imenovanjem i kontrolom istih.	3,818	0,026	3,30	3,90	2,88
Dijete bi u vrtić prvih nekoliko mjeseci trebao dovesti roditelj koji je odlučan i siguran u svoju odluku te može kontrolirati svoje emocije.	3,659	0,030	3,88	4,37	3,39
Prije polaska u vrtić potrebno je uskladiti dnevnu rutinu kod kuće s dnevnom rutinom u vrtiću.	8,207	0,001	4,19	4,38	3,28
STAVOVI UKUPNO	3,540	0,034	111,85	116,93	109,00

Pogledom na tablicu 8 možemo odmah primijetiti da su oko svih tvrdnji sa statistički važnom razlikom najpozitivniji roditelji visoke stručne spreme. Najveća razlika o odgovorima je upravo između njih i roditelja više stručne spreme, ali moramo uzeti u obzir razliku u broju roditelja (30 visoka naspram 18 viša stručna sprema).

Nakon obavljenih analiza usporedbe stavova vezanih uz proces prilagodbe djece na vrtić i demografskih aspekata kod roditelja i odgojitelja, možemo zaključiti da je potvrđen samo jedan dio postavljene hipoteze. Potvrđena je samo na području stručne spreme roditelja, odnosno da postoji razlika u razmišljanjima roditelja ovisno o stupnju obrazovanja. Razlike stavova prema prilagodbi obzirom na radni staž odgojitelja i ranije iskustvo roditelja (broj djece u obitelji i prolaženje procesa prilagodbe) nisu uočene i taj dio hipoteze nije potvrđen.

9.8. Povezanost stavova i empatije roditelja i odgojitelja

9.8.1. Roditelji

Kako bismo mogli potvrditi ili demantirati hipotezu trećeg zadatka istraživanja učinjena je usporedba povezanosti stavova s empatijom (u kontekstu prilagodbe i općenit dio). U sljedećoj tablici bit će prikazana analiza povezanosti stavova i empatije kod roditelja.

Tablica 9-Matrice korelacije stavova i empatije (prvi- u kontekstu prilagodbe i drugi- opći dio tvrdnji) kod roditelja

	EMPATIČKA BRIGA ¹	MAŠTA ¹	PREUZIMANJE PERSPEKTIVE ¹	UZNEMIRENOST ¹	EMPATIČKA BRIGA	MAŠTA	PREUZIMANJE PERSPEKTIVE	UZNEMIRENOST	EMPATIJA TOTALNO
STAVOVI TOTALNO	-0,46	0,212	0,333(**)	0,213	0,128	0,188	0,232(*)	0,153	0,295(**)
EMPATIČKA BRIGA ¹	1	0,067	0,001	0,027	0,029	-0,074	-0,102	-0,063	-0,092
MAŠTA ¹		1	0,432(**)	0,087	0,054	0,251(*)	0,402(**)	-0,005	0,259(*)
PREUZIMANJE PERSPEKTIVE ¹			1	0,228(**)	0,104	0,222(*)	0,442(**)	0,103	0,349(**)
UZNEMIRENOST ¹				1	0,186	0,203	0,188	0,659(**)	0,516(**)
EMPATIČKA BRIGA					1	0,246(*)	0,335(**)	0,068	0,571(**)
MAŠTA						1	0,365(**)	0,231(*)	0,714(**)
PREUZIMANJE PERSPEKTIVE							1	0,105	0,700(**)
UZNEMIRENOST								1	0,618(**)

¹ aspekti empatije u kontekstu prilagodbe djece na vrtić

*p < 0,05

**p < 0,01

Statistički značajnije povezanosti primjećujemo pri usporedbi stavova i empatičkog aspekta preuzimanja perspektive druge osobe i u kontekstu prilagodbe djece na vrtić i općenitom smislu empatije kao i empatijom ukupno. To znači da roditelji koji imaju pozitivniji stav prema prilagodbi djece na vrtić imaju veću sposobnost razumijevanja emocija i ponašanja druge osobe u kontekstu prilagodbe djece na vrtić, ali i empatije općenito. Nadalje, mašta u kontekstu prilagodbe djece na vrtić povezana je s preuzimanjem perspektive druge osobe također u kontekstu prilagodbe djece na vrtić. Roditelji koji imaju sposobnost zamisliti što im dijete radi u vrtiću dok su oni na poslu ili zamisliti kako bi se on kao dijete osjećalo u skupini djetetove odgojiteljice imaju i sposobnost razumijevanja emocija i ponašanja druge osobe. Također, mašta u kontekstu prilagodbe na vrtić povezana je i s maštom te preuzimanjem perspektive drugoga iz općeg dijela empatije, kao i empatijom ukupno. Preuzimanje perspektive drugoga u kontekstu prilagodbe u korelaciji je s osobnom uznemirenosti u kontekstu prilagodbe što bi značilo da roditelji koji imaju sposobnost razumijevanja emocija i ponašanja drugih osjećaju i veću dozu uznemirenosti zbog nesreće drugih, preuzimanjem perspektive drugoga u općem smislu te empatijom ukupno. Uznemirenost u kontekstu prilagodbe djece na vrtić povezana je s osobnom uznemirenosti u općem smislu te empatijom ukupno. Empatička briga povezana je s maštom, preuzimanjem perspektive drugoga te empatijom ukupno. Mašta je u korelaciji s preuzimanjem perspektive drugoga, osobnom uznemirenosti te empatijom ukupno. Preuzimanje perspektive i osobna uznemirenost povezane su s empatijom ukupno. Uglavnom možemo uočiti veliku povezanost u odgovorima roditelja s aspektima empatije i stavova.

9.8.2. Odgojitelji

Tablica 10- Matrice korelacije stavova i empatije (prvi- u kontekstu prilagodbe i drugi- opći dio tvrdnji) kod odgojitelja

	EMPATIČKA BRIGA	MAŠTA	PREUZIMANJE PERSPEKTIVE	UZNEMIRENOST	EMPATIJA TOTALNO	EMPATIČKA BRIGA ¹	MAŠTA ¹	PREUZIMANJE PERSPEKTIVE ¹	UZNEMIRENOST ¹
STAVOVI TOTALNO	0,198	0,124	-0,020	-0,196	0,053	0,221	-0,005	0,251	-0,283
EMPATIČKA BRIGA	1	0,271	0,412(**)	-0,048	0,671(**)	0,065	0,079	0,391(**)	-0,272
MAŠTA		1	0,316(*)	-0,123	0,571(**)	0,106	0,333(*)	0,326(*)	-0,120
PREUZIMANJE PERSPEKTIVE			1	0,093	0,762(**)	0,048	0,534(**)	0,653(**)	0,174
UZNEMIRENOST				1	0,425(**)	-0,264	-0,005	-0,044	0,480(**)
EMPATIJA TOTALNO					1	-0,023	0,413(**)	0,567(**)	0,143
EMPATIČKA BRIGA ¹						1	-0,036	0,010	-0,082
MAŠTA ¹							1	0,587(**)	0,077
PREUZIMANJE PERSPEKTIVE ¹								1	-0,039

¹ aspekti empatije u kontekstu prilagodbe djece na vrtić

*p < 0,05

**p < 0,01

Kod analize povezanosti stavova prema prilagodbi djece na vrtić i aspekata empatije u kontekstu prilagodbe i općenito empatije kod odgojitelja ne uočavamo povezanost ni u jednom aspektu kao ni u empatiji općenito što je bio slučaj kod roditelja. Iako je povezanost stavova prema procesu prilagodbe i empatije ukupno granična, nije statistički potvrđena kao značajna.

Povezanost empatičke brige, u tablici 10, vidimo s aspektom preuzimanja perspektive drugoga u općenitom dijelu empatije i u kontekstu prilagodbe djece na vrtić te kod empatije ukupno. Što bi značilo da su odgojitelji koju su pokazali veću osjećajnost i brigu za druge pozitivniji u razumijevanju emocija i postupaka druge osobe u kontekstu prilagodbe djece na vrtić. Mašta je kod odgojitelja povezana s preuzimanjem perspektive u općem smislu, empatijom ukupno, maštom i preuzimanjem perspektive u kontekstu prilagodbe na vrtić. Osobna uznemirenost iz

općeg dijela povezana je s empatijom ukupno i uznemirenošću u kontekstu prilagodbe. Empatija ukupno povezana je s rezultatima mašte i preuzimanja stajališta u kontekstu prilagodbe na vrtić.

Na posljertku, hipoteza trećeg zadatka istraživanja potvrđena je kod povezanosti stavova prema procesu prilagodbe i empatije općenito kod roditelja, ali ne i odgojitelja. Analizom podataka utvrđeno je da kod roditelja postoje korelacije stavova i empatije ukupno, dok kod odgojitelja (iako su vrijednosti granične) to nije slučaj.

10. ŠTO RODITELJI IMAJU REĆI O PROCESU PRILAGODBE

Zadnji dio upitnika za roditelje bio je upitnik otvorenog tipa u kojem su roditelji iznijeli svoj stav o tome što im je bilo najteže kod procesa prilagodbe, što im je proces prilagodbe olakšalo, kada smatraju da je proces prilagodbe završio (imali su ponuđenih 5 opcija) te jesu li primijetili nekakve promjene u ponašanju djeteta za vrijeme prilagodbe i ako jesu koje. Neki od odgovora bit će navedeni u nastavku.

ZA MENE OSOBNO, NAJTEŽE KOD PROCESA PRILAGODBE BILO JE:

- „Nisam imala težak period prilagodbe, ja sam išla u vrtić, o tome sam pričala djeci i od početka sam pozitivna oko vrtića, te dijete nije moglo osjetiti nikakav strah od roditelja vezano za polazak u vrtić“
- „Zabrinutost kako će dijete prihvatiti predškolsku ustanovu.“
- „Početno ostavljanje djeteta“
- „Moja prilagodba na vrijeme provedeno bez djeteta. znala sam da je dijete ok i da se za nju dobro brinu, no meni su prvi dani bili teški jer mi je jako nedostajala.“
- „Briga o djetetu da li će jesti, spavati, kako će se snaći u novoj okolini.“
- „Čuti kada dijete plače“
- „Plakanje djeteta ujutro pri rastanku.“
- „U potpunosti predati na skrb moje dijete i od danas do sutra 100% vjerovati odgojitelju da će mu interesi i dobrobit mog djeteta biti važno. Ali kratko je ta briga trajala.“
- „Jutarnja rutina prije polaska u vrtić, sami odlazak u vrtić te puštanje djeteta u vrtiću jer svaki dan je bilo izrazito plakanje, a najteži dio je bio njezin strah da nećemo doći uopće po nju nakon posla.“
- „Kada je bila manja dok upozna sve, radi njenog plača i vikanja mama! Nije svejedno ostaviti dijete u plaču i otići na posao.“

PROCES PRILAGODBE OLAKŠALO MI JE:

- „Super tete“
- „Odgojiteljice i moje dijete koje je sa lakoćom prihvatilo promjenu i odlazak u vrtić“
- „Izvršna odgojiteljica koja je ulijevala sigurnost i od samog početka bila izvršna i topla prema djetetu.“
- „.. to što su odgojiteljice bile sjajne. Dočekivale bi svako dijete (pa i moje) kao da je jedino u skupini. Feedback je uvijek bio izdašan, bez da sam pitala. Olakšalo mi je i to što je moje dijete od početka voljelo ići u vrtić/jaslice i nije joj teško palo to odvajanje.“
- „Pozitivna povratna informacija odgojitelja, djetetova zainteresiranost za novu okolinu i djecu, odgojitelje, kada je rado odlazila u vrtić.“
- „prethodna iskustva pozitivna, razgovor sa odgojiteljicama i drugim roditeljima.“
- „Sigurnost odgojiteljice i razgovor sa istima.“
- „Promatranje načina rada odgojitelja, preporuke istoga, a i odnos djeteta prema njemu.“
- „Puno su mi olakšale naše prekrasne tete, kad moje dijete veselo ide u vrtić, imali smo tu sreću da od uvijek imamo predivne tete.“
- „Razgovor s tetama koje su nas uvijek uspjevale utješiti, razgovori s djetetom nakon svakog dolaska doma iz vrtića.“
- „Zahvaljujući jako dobrim tetama... svaka čast kako rade svoj posao, s tom djecom ponašaju se kao da su njihova djeca. Puno razumijevanja, razgovori, pristupom puno olakšavaju roditeljima i djetetu. Komunikacija jako puno znači.“

SMATRAM DA JE PROCES PRILAGODBE ZAVRŠIO KADA:

- „Dijete prestane plakati na rastanku, jede i spava bez poteškoća u vrtiću“
- „Kada dijete dolazi sretno doma i veselo priča o dogodovštinama u vrtiću.“
- „Rado odlazi u vrtić“
- „kada dijete krene i kada se oslobodi u igri, sa ostalima.“
- „kada dijete prestane plakati na rastanku i spava bez poteškoća u vrtiću.“

PROMJENE KOJE STE PRIMIJETILI NA DJETETOVOM PONAŠANJU U PROCESU PRILAGODBE:

- „Dijete je sretno, veselo, komunikativno i moje dijete koje je imalo problem sa hranom, nakon odlaska u vrtić jede sve, nije izbirljivo.“
- „...veća potreba za držanjem/maženjem/igranjem, uglavnom prisutnošću mene – majke (za vrijeme prilagodbe) nakon dolaska iz jaslica.
- „Emocionalno privrženije“
- „veća privrženost u popodnevnim satima, razdražljivost, teško odvajanje i kod poznatih već osoba.“
- „Stalno je pitao koja će odgojiteljica biti sljedeće jutro u smjeni i sa nelagodom je pričao o provedenom danu u vrtiću, nesiguran.“
- „Postao je puno pričljiviji i samostalniji“
- „Postala je društvenija, komunikativnija i otvorenija prema „nepoznatim“ ljudima s obzirom da prije toga nije željela razgovarati s vršnjacima koje ne pozna.“
- „Odgovornije je, više zna raditi i igrati se u grupi djece ne sama! To kad se prilagodila, tada je jedva čekala poslije vikenda ponedjeljak da ide u vrtić da bude sa svojim vršnjacima da se igra. Iako je bilo plača, sada sva sretna ide..“

11. ZAKLJUČAK

Polazak djeteta u vrtić stresno je razdoblje, kako za dijete tako i za roditelje, i odgojitelje. Ukoliko je dijete tijekom odgoja steklo sigurnu privrženost i povjerenje prema roditeljima utoliko će ta razina stresa biti znatno umanjena i proces prilagodbe proći će lakše. Roditelji u svakom trenutku trebaju znati kako na raspolaganju imaju odgojitelja, ali i cijeli stručni tim predškolske ustanove za svako pitanje ili situaciju koja je za njih dvojbeni u procesu prilagodbe djeteta na novo okruženje. Također, u tom se procesu ističe važnost suradnje roditelja i ustanove.

Cilj je istraživanja bio uvidjeti postoji li razlika u stavovima prema prilagodbi djece na vrtić, privrženosti i empatiji u kontekstu prilagodbe djece na vrtić i općenito. Nakon analiziranja podataka utvrđeno je da razlike postoje. Roditelji imaju pozitivniji stav o tome da će se mlađa djeca lakše prilagoditi od starije, dok se odgojitelji u manjoj mjeri slažu s time. Odgojitelji imaju pozitivnije stavove od roditelja u tvrdnjama koje su povezane sa svakodnevnim situacijama koje mogu doživjeti tijekom rada s djecom. Pri tome se ističu važnost poznavanja prostora prije polaska u vrtić, razlike u prilagođavanju mlađe i starije djece te koliko djetetu znači saznanje da su roditelji kod kuće a on mora u vrtić.

Analizom podataka roditelji i odgojitelji pokazali su sigurnu privrženost, dok su odgojitelji u općem dijelu empatije pokazali veću empatičnost u svim aspektima empatije. Također, analizom utječu li demografski aspekti na stavove oko procesa prilagodbe djece na vrtić došli smo do zaključka da na stavove utječe stručna sprema roditelja te empatija obzirom na pohađanje vrtića osobno. Obzirom na broj djece u obitelji, iskustvu s prolaženjem procesa prilagodbe, očekivanim trajanjem te radnim stažem statistički značajnije razlike nisu utvrđene. Kod roditelja empatija u kontekstu prilagodbe i općenito sveukupno je u korelaciji sa stavovima, dok kod odgojitelja nije.

Na posljetku možemo zaključiti da odgojitelji vjerojatno zbog prirode posla kojeg obavljaju i stalnim kontaktnom s djecom imaju pozitivniji stav prema prilagodbi djece na vrtić.

12. LITERATURA

1. Došen-Dobud, A. (2004.) *S djecom u jaslicama*. Zagreb: Alineja
2. Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003.) *Validacija instrumenata za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustava u bliskim vezama*. *Suvremena psihologija*, 6, 73-91.
3. Klarin, M., (2006.) *Razvoj djece u socijalnom kontekstu*. Sveučilište u Zadru: Naklada slap
4. Ljubetić, M. (2007.) *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb. Mali profesor
5. Mašković, T. Drožđan, D. Sokač, M. Josić, M. (2018.) *Od jaslica do škole, Vodič za lakši proces prilagodbe na jaslice, vrtić i školu*. Zagreb: RTL kockica
6. Milanović, M. i suradnice (2014.) *Pomozimo im rasti*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga
7. Milanović, M. Stričević, I. Maleš, D. Sekulić – Majaurec, A. (2001.) *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Zrnoprint, Zagreb
8. Miljak, A. (1996.) *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Velika Gorica – Zagreb: PERSONA
9. Petani, R. (2011). Odnos roditelj-dijete. U D. Maleš (Ur.), *Nove paradigme ranoga odgoja* (str. 97–124). Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
10. Petrović-Sočo, B. (2007.) *Kontekst ustanove za rani i predškolski odgoj i obrazovanje- holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor
11. Slunjski, E. (2008.) *Dječji vrtić zajednica koja uči, mjesto dijaloga, suradnje i zajedničkog učenja*. Zagreb: Spektar media
12. Stokes Szantton, E. (2005.), *Kurikulum za jaslice, razvojno – primjereni program za djecu od rođenja do 3 godine*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište „Korak po korak“
13. Vasta, R. Haith, M.M. Miller, S. A. (1998.) *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada slap
14. Vasta, R. Haith, M.M. Miller, S. A. (2005.) *Dječja psihologija: moderna znanost*. 3. Jastrebarsko: Naklada slap
15. Vlastelica, M.(2014.) *Rani odnos majka dijete u svjetlu neuroznanstvenih spoznaja*, Zagreb: Medicinska naklada

INTERNETSKI IZVORI

1. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=52268> Pristupljeno: 05.12.2018.
2. <http://enciklopedija.lzmk.hr/clanak.aspx?id=32420> Pristupljeno: 27.11.2018.
3. <https://mzo.hr/hr/rubrike/rani-predskolski-odgoj-obrazovanje> Pristupljeno: 05.01.2019.
4. <https://mzo.hr/hr/rubrike/obrazovanje> Pristupljeno: 05.01.2019.
5. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2128.html Pristupljeno: 29.01 2019.
6. https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/programsko_usmjerenje_odgoja_i-obrazovanja_predskolske_djece.pdf Pristupljeno: 29.01. 2019.

ČASOPISI

1. Mladen Coha, S. (2007.) Adaptacija djeteta u novoj sredini i postupci odgajatelja. *Bjelovarski učitelj*, 1-2, 32-35.
2. Pokrajac-Bulian, A., Tatalović, S. (2001.) Mjerenje spolnih i dobnih razlika. *Psihologijske teme*. 10. 77-88
3. Bartholomew, K. (1991.) Attachment Styles Among Young Adults: A Test of a Four-Category Model. *Journal of Personality and Social Psychology*. 61. (2). 226-244

13. POPIS TABLICA

Tablica 1 – Stilovi i dimenzije roditeljstva (Milanović i sur.,36:2014)	8
Tablica 2- Ispitivanje u nepoznatoj situaciji (Vasta, Haith, Miller; 1998:470)	11
Tablica 3- Usporedba stavova vezanih uz dijete (roditelja (R) i odgojitelja (O)) pomoću t-testa	25
Tablica 4- Usporedba stavova vezanih uz roditelje/obitelj (roditelja (R) i odgojitelja (O)) pomoću t-testa	26
Tablica 5-Usporedba empatije kod skupina ispitanika (R-roditelji, O- odgojitelji) pomoću t-testa	27
Tablica 6- Analiza stavova odgojitelja obzirom na demografski aspekt "Koliko ste puta do sada prolazili proces prilagodbe"	31
Tablica 7- Usporedba stavova s očekivanim vremenom trajanja procesa prilagodbe	32
Tablica 8- Analiza stavova obzirom na stručnu spremu roditelja	34
Tablica 9-Matrice korelacije stavova i empatije (prvi- u kontekstu prilagodbe i drugi- opći dio tvrdnji) kod roditelja	35
Tablica 10- Matrice korelacije stavova i empatije (prvi- u kontekstu prilagodbe i drugi- opći dio tvrdnji) kod odgojitelja	37

SAŽETAK

Prilagodba djece na vrtić proces je s kojim se roditelji, ali i odgojitelji susreću prilikom polaska djeteta u predškolsku ustanovu. Proces je praćen mnogim reakcijama djeteta, kako pozitivnim tako i negativnim. Svrha ovog rada bilo je istraživanje razlike u stavovima roditelja i odgojitelja o prilagodbi djece na vrtić te uvidjeti utječu li okolinski čimbenici na stavove o procesu prilagodbe. Za potrebe istraživanja izrađeni su anketni upitnici za roditelje i odgojitelje s ciljem uspoređivanja podataka. Pomoću anketnih upitnika ispitivali su se stavovi prema prilagodbi djece na vrtić, empatija i privrženost u kontekstu prilagodbe i empatija općenito te povezanost s demografskim aspektima. U istraživanje je bilo uključeno 142 ispitanika s područja Grada Vodnjana i Grada Pule od čega su 92 roditelja i 50 odgojitelja. Analizom podataka potvrđena je postavljena hipoteza da se stavovi roditelja i odgojitelja prema procesu prilagodbe razlikuju. Analizom je također utvrđeno da na stavove prema procesu prilagodbe djece na vrtić kod roditelja utječe stručna sprema, dok ostali ispitanici demografski aspekti ne utječu. Stavovi roditelja prema procesu prilagodbe djece na vrtić su u korelaciji s aspektima empatije, dok stavovi odgojitelja nisu. Na stavove odgojitelja prema procesu prilagodbe ne utječu godine radnog staža, broj puta prolaženja procesa prilagodbe i očekivano trajanje procesa prilagodbe. Analizom podataka ovog istraživanja utvrđeno je da su odgojitelji pozitivniji prema samom procesu prilagodbe djece na vrtić od roditelja te da su empatičniji. Odgojitelji imaju pozitivnije stavove u tvrdnjama koje su povezane sa svakodnevnim situacijama s kojim se susreću u radu s djecom i roditeljima.

Ključne riječi: dječji vrtić, prilagodba, prilagodba djece, stavovi prema prilagodbi

SUMMARY

Childrens adjustment to kindergarten is a process that both parents and educators run into once a child start going to kindergarten. The process is accompanied by many reactions from the child, both positive and negative. The purpose of this paper was to research the differences in opinions from parents and educators when it comes to the process of adjustment. For the purpose of this research a survey was made for parents and educators with the goal of comparing the data. With the help of the questionnaires we compared parents and educators opinions towards the adjustment to kindergarten, empathy and attachment in the context of adjustment, empathy in general and the correlation with demographic aspects. The research involved 142 subjects from the cities Vodnjan and Pula, out of which 92 were parents and 50 were educators. Analysing the data confirmed the proposed hypothesis that parents and educators opinions differentiate when it comes to the process of adjustment. The analysis also proves that the opinion of the process of adjustment is affected by the parents educational levels, while other demographic aspects do not influence the opinions. Parents opinions correlate with the empathic aspects, while educators opinions do not. Educators opinions are not affected by the number of years they are working, number of times they went through the process of adjustment and the expected length of the process itself. Educators are more positive towards the process itself then parents. They have more positive opinions in the statements that have to do with everyday situations which they run into on a daily basis.

Key words: kindergarten, adjustment, childrens adjustment, opinions towards adjustment